

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní obchod

**Komparácia ekonomického vývoja
Botswany a Demokratickej republiky
Kongo od dekolonizácie**

Vypracovala: Lucia Čižmárová

Vedúci bakalárskej práce: Ing. Petr Pavlík, M.A., CSc.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému „Komparácia ekonomického vývoja Botswany a Demokratickej republiky Kongo od dekolonizácie“ vypracovala samostatne. Všetku použitú literatúru a podkladové materiály uvádzam v priloženom zozname literatúry.

V Prahe dňa 10. 5. 2010

.....
podpis študenta

Pod'akovanie

Ďakujem pánovi Ing. Petrovi Pavlíkovi, M.A., CSc. za podporu pri vedení bakalárskej práce.

Obsah

1.	Úvod	6
2.	Základná charakteristika	7
2.1	Základná charakteristika Botswany	7
2.1.1	Ekonomika	8
2.1.2	Politické prostredie	9
2.1.3	Stručná história	9
2.2	Obecná charakteristika Demokratickej republiky Kongo	10
2.2.1	Ekonomika	12
2.2.2	Politické prostredie	13
2.2.3	Stručná história	14
3.	Hlavné faktory, ktoré ovplyvnili vývoj	16
3.1	Politika – „Good governance“	16
3.2	Preklatie prírodných zdrojov	18
3.3	Diamanty v Botswane	20
3.4	Konflikt	22
3.4.1	Vývoj konfliktu	22
3.4.2	Súčasná situácia na Východe krajiny	23
3.4.3	Súčasná situácia na Severovýchode	25
3.4.4	Dopady konfliktu na situáciu obyvateľov DRC	25
3.5	Faktor vývoja HIV/AIDS	26
3.5.1	Dopady HIV/AIDS na Botswanu	27
4.	Momentálna situácia	30
4.1	Botswana	30
4.1.1	Hospodárstvo Botswany	31
4.1.2	Priame zahraničné investície	32
4.1.3	Zahraničný obchod	34
4.2	DRC	36
4.2.1	Hospodárstvo DRC	38
4.2.2	Priame zahraničné investície v Demokratickej republike Kongo	39
4.2.3	Zahraničný obchod Demokratickej republiky Kongo	39
4.3	Ekonomické výzvy do budúcnosti	40
4.3.1	Diverzifikácia	40
4.3.2	Privatizácia	41
4.3.3	Vzdelanie Botswana	42
5.	Záver	44

Skratky

AFDL - Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo-Zaïre

AIDS - Acquired Immune Deficiency Syndrome

ARV - Antiretrovirálna liečba

DFLR - Democratic Forces for the Liberation of Rwanda

DRC - Democratic Republic of Congo

DTC - Diamond Trading Company

FAC - Forcés Armées Congolaises

FARDC - Forces Armées de la République Démocratique du Congo

FDI - Foreign direct investments

FDLR - Democratic Forces for the Liberation of Rwanda

HDP - Hrubý Domáci Produkt

HIV - Human Immunodeficiency Virus

LRA - Lords Resistance Army

MLC - Mouvement pour la Libération du Congo

MPR - Mouvement Populaire de la Révolution

NCDP - National Congress for the Defense of the People

NDP - National Development Plan

PPRD - Parti du Peuple pour la Reconstruction et le Développement

RCD - Rassemblement Congolais pour la Démocratie

TVET - Technical and Vocational Education and Training

UK - United Kingdom

1. Úvod

Subsaharskú Afriku tvoria predovšetkým rozvojové krajiny známe zdrojmi nerastných surovín, pretrvávajúcimi konfliktami, nízkou životnou úrovňou, zaostalosťou za vyspelými krajinami a šíriacim sa vírusom HIV. Medzi také krajiny patrí aj Demokratická republika Kongo (ďalej tiež iba „DRC“). Avšak dá sa medzi nimi nájsť i výnimka, často označovaná ako žiarivý drahokam Afriky, Botswana. V dobe, keď Botswana bola protektorátom Veľkej Británie a DRC kolóniou Belgicka, boli tieto dve krajiny na rovnakej úrovni. Botswana sa dokonca nachádzala v horších podmienkach, keďže ešte v tej dobe nebolo nič známe o jej nerastnom bohatstve. V 60. rokoch 20. storočia, keď obidve krajiny získali nezávislosť, sa však ich cesty vydali odlišným smerom. Botswana mala „šťastie“ a zvolila si vládu, ktorá dokázala zhodnotiť zdroje nerastných surovín, hlavne diamantov. Oproti tomu DRC sa od začiatku potýkala s nepokojmi a politickou nestabilitou.

Cieľom práce je porovnať ekonomický vývoj Botswany a DRC od doby dekolonizácie. Na príklade Botswany sa práca snaží analyzovať úspešné kroky, ktoré túto krajinu priviedli k relatívnej prosperite (aj keď v prostredí pretrvávajúcej chudoby a zaostalosti sa aj malý úspech zdá byť o niečo väčší než v skutočnosti je, a to najmä z pohľadu strednej Európy), a porovnať ju s výsledkami, ktorých dosiahla DRC.

Bakalárska práca zahŕňa širokú škálu informácií z rôznych oborov. Vzhľadom na udržanie aktuálnosti údajov je väčšina čerpaná z on-line zdrojov a výročných správ, predovšetkým African Economic Outlook, ktoré kombinujú odborné expertízy organizácií OECD a Africkej rozvojovej banky.

Prvá kapitola dôkladne charakterizuje obidve krajiny najmä z pohľadu ekonomického a politického prostredia, čo slúži ako východisko pre ďalšiu analýzu. Druhá kapitola je venovaná pozitívnym faktorom, ktoré ovplyvnili ich ekonomický vývoj a mali dopad na súčasný stav ako aj faktorom brzdiacim rast. V prípade DRC však pozitívne faktory chýbajú vzhľadom na absenciu zásadného pozitívneho vývoja v priebehu posledných 50 rokov. Tretiu časť tvorí zhodnotenie súčasnej situácie, z ktorej vyplývajú výzvy ďalšieho rozvoja. V závere práce sú zhrnuté spoločné charakteristiky a odlišnosti porovnávaných krajín v priebehu doby od dekolonizácie, ktoré utvorili súčasný obraz DRC a Botswany.

2. Základná charakteristika

Táto kapitola uvádza čitateľa do prostredia obidvoch krajín a obsahuje súhrnné geografické, demografické, politické a ekonomické údaje obidvoch krajín.

2.1 Základná charakteristika Botswany

Botswana je svojou rozlohou porovnateľná s Francúzskom, či Texasom. Väčšinu územia pokrýva púšť Kalahari. Obyvateľstvo sa koncentruje vo východnej časti krajiny kvôli lepším prírodným podmienkam. Hraničí s tromi africkými krajinami, s Juhoafrickou republikou na juhu, Namíbiou na západe a severe a Zimbabwe na východe. Iba 0,65% územia tvorí obrábateľnú pôdu, čo Botswanu nepredurčuje na výkonnú poľnohospodársku aktivitu, i keď pred spustením ťažby diamantov to bol hlavný sektor hospodárstva Botswany. Je bohatá na nerastné suroviny, diamanty, meď, nikel, bezvodú sódu, potaš, striebro a uhlie. Prevláda subtropická klíma.

Mapa 1: Botswana 2010

zdroj dát: U.S. DEPARTMENT of STATE. [online]. [cit. 2010-03-29]. <http://www.state.gov/p/af/ci/bc/>

Jej populáciu tvorí iba 1,921¹ milióna obyvateľov. Až 79 %² je pôvodom z etnickej skupiny Setswana (Tswana) a 71 % je kresťanského vyznania. Ďalšími etnickými

¹ WORLD BANK [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/country/botswana>

² U.S. DEPARTMENT of STATE [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1830.htm>.
Pre väčšiu prehľadnosť uvádzam tento zdroj aj pre ďalšie číselné údaje

skupinami sú Kalanga, Basarwa. Miera populačného rastu má ako u väčšiny afrických štátov stúpajúcu tendenciu, a to o 1,434 % ročne. Urbanizácia dosahuje 60 % celkovej populácie. Stredná dĺžka života je 61,85 rokov. Zaujímavosťou je, že sa u mužov a žien takmer vôbec nelíši³, ako je tomu tak vo vyspelých krajinách. Stredná dĺžka života je vo veľkej miere ovplyvnená chorobou HIV/AIDS, ktorou je nakazených podľa odhadov OSN približne 310 tisíc obyvateľov, prevalencia u ľudí medzi 15-49 rokov dosahuje až 23,9%. Štát zaručuje 9 ročné bezplatné vzdelávanie. Gramotnosť dosahuje 81 %. Úradným jazykom je angličtina, Setswana, Ikalanga.

2.1.1 Ekonomika

Botswana sa radí k jedným z najstabilnejších krajín Afriky. Podľa klasifikácie Svetovej banky sa zaraďuje ku krajinám s vyšším stredným príjmom⁴. Patrí tak do skupiny, v ktorej sa nachádzajú krajiny ako Turecko, Bulharsko, Brazília, či Poľsko. Avšak rozdelenie podľa príjmov nemusí nutne odrážať skutočný stav rozvoja. Na základe najnovších údajov HDI⁵ správy sa Botswana umiestnila až na 125. mieste a patrí tak do skupiny so stredným ľudským rozvojom.

Čo sa týka medzinárodného obchodu, najdôležitejšími partnermi Botswany sú Juhoafrická republika, EU a Čína. Až 70 % príjmov vygenerovaných prostredníctvom rozvojových projektov je spotrebovaných na dovážaný tovar a jedlo z Juhoafrickej republiky, ktorá je vedúcou ekonomikou na africkom kontinente.

V dobe dekolonizácie Botswana predstavovala jednu z najchudobnejších krajín sveta⁶. Botswane chýbal prístup k vodným cestám, čo bolo jedným z faktorov, ktoré jej bránili zapojiť sa do medzinárodného obchodu. Roztrúsenosť populácie spôsobovala nedostatok pracovnej sily. Botswanu trápil hlad, chýbala pitná voda, zdravotné zariadenia. V podstate neexistovala žiadna infraštruktúra. Čo sa týka vzdelania, v celej krajine boli iba 2 stredné školy. Hrubý národný dôchodok na osobu sa v roku 1966 rovnal 90 dolárom, no v roku 2008 to bolo už 6 640 dolárov⁷. Vďaka určitým faktorom (viď

³ U mužov je 61,72 rokov a u žien 61,99 rokov.

⁴ Táto kategória je definovaná príjmami medzi 3 856 - 11 905 amerických dolárov per capita.

⁵ HDI – Human development index je index ľudského rozvoja, ktorý ukazuje rozvojové paradigma, ktoré vyjadruje viac než len rast a pokles HDP. Z určitého uhla pohľadu je objektívnejšie v hodnotení prostredia pre osobný rozvoj ľudí v súlade s ich potrebami a záujmami.

⁶ WORLD BANK [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/country/botswana>

⁷ WORLD BANK [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/country/botswana>

kapitola 3.) sa Botswane medzi rokmi 1966 a 1996 podaril ekonomický rozvoj s ročným 7,7%⁸ priemerným ekonomickým rastom.

2.1.2 Politické prostredie

Botswana získala nezávislosť 30.9.1966. Predtým bola britským protektorátom s názvom Bečuánsko. Hlavným mestom je Gaborone. Botswana je demokratický štát s westministerským parlamentným systémom. Uplatňuje rímsko-holandský právny systém spoločne s tradičným zvykovým právom. Parlament sa skladá z House of chiefs⁹ a Národného zhromaždenia. Prezidentom je Ian Khama, ktorý je zároveň i predsedom vlády a veliteľom armády. Posledné voľby sa konali v októbri 2009, v ktorých zvíťazil i so svojou stranou BDP – Botswana Democratic Party s 53,3 % hlasov¹⁰. Táto strana je vedúcou už od doby dekolonizácie, kedy zvíťazila na čele s otcom súčasného prezidenta, Seretse Khama. V roku 1999 bolo registrovaných 13 politických strán. Voľby prebiehajú každých 5 rokov.

Botswana je rešpektovaná ako právny štát, v ktorej je súdnictvo nezávislé na výkonnej a legislatívnej moci vlády. Zákony Botswany zaručujú slobodu prejavu, zhromažďovania a osobného vlastníctva.

2.1.3 Stručná história

Botswana, termín súhrne používaný pre označenie všetkých obyvateľov Botswany, sa takisto používa ako názov hlavnej etnickej skupiny, ktorá sa presunula na dnešné územie Botswany z územia Juhoafrickej republiky na začiatku 19. storočia. Pred kontaktom s Európanmi žili ako obyčajní pastieri a poľnohospodári. Na konci 19. storočia vypukli nezhody s búorskymi osadníkmi z Transvaal a tak vtedajší obyvatelia Botswany požiadali o pomoc Britskú veľmoc. Britská vláda tak vzala Bečuánsko¹¹ pod svoju ochranu a Botswana sa stala britským protektorátom. Severné územie ostalo pod priamou správou a je dnešným územím Botswany. Južné územie sa však stalo časťou Kapskej kolónie a je dnešnou súčasťou severovýchodnej provincie Juhoafrickej republiky.

⁸ Beaulier, Scott. A; Subrick, R. J. *Limited Government and Economic Growth in Botswana* . 2005. s. 2.

⁹ podobné Senátu

¹⁰ Independent electoral commission [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.iec.gov.bw/elections/race.php>

¹¹ Názov Botswany počas britského protektorátu

Jedným z prvých medzníkov začiatku dekolonizácie Botswany bol jún 1964, keď Veľká Británia prijala návrh vlády na vytvorenie samostatného štátu. O rok neskôr sa vláda presunula z Maftikengu v Južnej Afrike do Gaborone, dnešného hlavného mesta. V tom istom čase bola prijatá ústava, na základe ktorej prebehli prvé voľby a Botswana sa stala nezávislým štátom. Prvým prezidentom bol zvolený Seretse Khama. Víťaznou stranou sa stala BDP. Botswana je od tej doby politicky stabilná.

2.2 Obecná charakteristika Demokratickej republiky

Kongo

Demokratická republika Kongo je 3. najrozľahlejšou krajinou Subsaharskej Afriky s rozlohou 2 344 848 km²¹². Susedí s 9 africkými krajinami, na severe so Stredoafrickou republikou a Sudánom, na východe s Ugandou, Rwandou, Tanzániou a Burundi, na juhu so Zambiou a Angolou a na západe je ohraničená Republikou Kongo. DRC má prístup cez úzky pás zeme k Guinejskému zálivu, hoci pobrežná čiara ma dĺžku iba 37 km. DRC tvorí najväčšiu časť povodia rieky Kongo. Vzhľadom k celkovej ploche krajiny sa klimatické podmienky pohybujú medzi teplou a vlhkou klímou na severe a východe a miernejšou a suchšou klímou na juhu a západe. V rovníkovom pásme sa striedajú obdobia sucha a dažďa. Terén sa mení od tropických pralesov po náhorné plošiny, savany, husté pastviny a pohoria. Až 59 % územia je zalesneného. Na území DRC sa nachádzajú enormné zásoby nerastných surovín. Jedná sa o zlato, kobalt, koltan, diamanty, niobium, striebro, tantalum, mangán. Obrábatelná pôda tvorí 2,86 % celkovej plochy krajiny.

¹²CIA FACTBOOK [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ge.os/cg.html>. Pre väčšiu prehľadnosť uvádzam tento zdroj aj pre ďalšie číselné údaje

Mapa 2: Demokratická republika Kongo 2010

zdroj dát: U.S. DEPARTMENT of STATE. [online]. [cit. 2010-03-29]. <http://www.state.gov/p/af/ci/cg/>

DRC je 18. najľudnatejším štátom s 68 miliónmi obyvateľov. Populačný rast za rok 2008 dosiahol 3,24 %. Vysoký populačný rast kladie DRC na 7. miesto vo svetovom rebríčku¹³. Takmer polovicu populácie tvoria deti do 14 rokov (46,9 %). Na jednu ženu pripadá až 6 detí, pričom priemerná dĺžka života je iba 48 rokov¹⁴. Detská úmrtnosť je 92 detí z 1 000 narodených (čiže 9,2 %). Dôvodom je i šírenie choroby HIV/AIDS, ktorou je nakazených 400 až 500 tisíc obyvateľov¹⁵. Ďalej sa šíria choroby ako malária, spavá nemoc, či mor.

Obyvateľstvo DRC tvorí takmer 250 rôznych etnických skupín. Tromi najväčšími sú Luba, Kongo a Anamongo.

Polovica obyvateľstva je katolíckeho vierovyznania, 20 % protestantov, 10% Kimbanguist a 10 % moslimov. Oficiálnym jazykom je francúzština. Hlavné mesto je Kinshasa s populáciou 8 miliónov obyvateľov. Gramotnosť sa odhaduje na 55 % u žien a 76 % u mužov¹⁶. Prístup k základnému vzdelaniu má iba 46 % obyvateľstva a k strednému 30 %. Vysokoškolsky vzdelaní ľudia tvoria necelé 3 %. V období nezávislosti pred rokom 1960 bolo vzdelávanie v rukách náboženských skupín. Po získaní nezávislosti začal školstvo budovať štát. U základného vzdelávania sa mu to z malej časti podarilo, avšak čo sa týka stredných škôl, úspechy boli a sú takmer nulové. Vo väčšine regiónov sa stredné školy vôbec nenachádzajú. Vo všetkých stupňoch vzdelávania podiel chlapcov prevyšuje podiel dievčat.

¹³ U.S. DEPARTMENT of STATE [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2823.htm>

¹⁴ WORLD BANK [online]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/country/congo-democratic-republic>

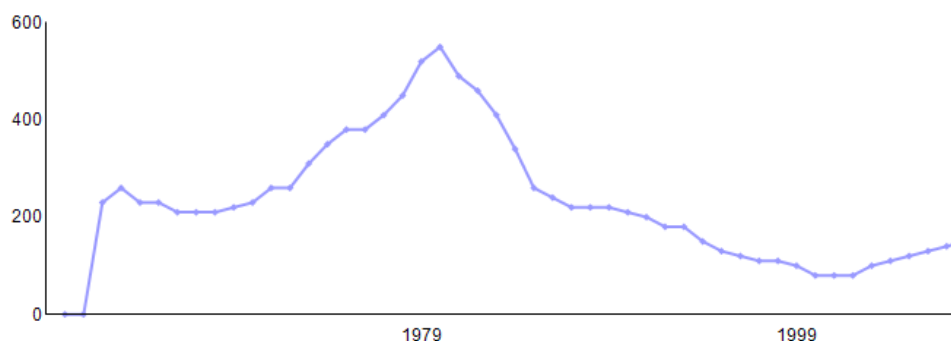
¹⁵ UNAIDS [online]. [cit. 2010-23-3]. <http://www.unaids.org/en/default.asp>

¹⁶ U.S. DEPARTMENT of STATE [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2823.htm>

2.2.1 Ekonomika

DRC je tretia najľudnatejšia krajina a druhá najrozľahlejšia v subsaharskej Afrike. Z ekonomického hľadiska má DRC bohaté nerastné zásoby a zdroje ľudského kapitálu. Je obdarená druhým najväčším pralesom sveta, úrodnými pôdami, početnými zrážkami a rozličnými zdrojmi nerastných surovín. Na prvý pohľad má predpoklady stať sa úspešným štátom. Aj napriek rozsiahlemu nerastnému bohatstvu trpí krajina zlou ekonomickou situáciou. HDP krajiny je jedným z najnižších na svete. Od roku 1960 sa postupne znižuje (viď Graf č.1). V 80. rokoch jeho hodnota klesla na tretinu HDP z roku 1962. Z 380 dolárov HDP na hlavu v roku 1950 na 224 dolárov v 1990 a ďalej na 139 dolárov v roku 2006. Súčasná hodnota hlavných makroekonomických ukazateľov sa od predchádzajúcich veľmi nelíši. V roku 2009 ročný rast HDP dosiahol 2,7 %. HDP na obyvateľa je ešte stále na nízkej úrovni - 171 amerických dolárov¹⁷. Podľa Svetovej banky sa DRC zaraďuje ku krajinám s nízkym príjmom spolu s napr. Afganistanom, Haiti, Jemenom, Ghanou, či Rwandou. Rovnako i Index ľudského rozvoja je jeden z najnižších na svete. DRC zastupuje až 176. miesto v skupine s nízkym ľudským rozvojom z celkového počtu 182 krajín.

Graf č. 1: Vývoj hrubého národného príjmu na osobu od roku 1960 až 2008

zdroj dát: *WORLD BANK* [online]. [cit. 2010-4-10]. Dostupný z WWW:

<http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport>

Poľnohospodárstvo je hlavným odvetvím konžskej ekonomiky. Z celkového územia zaberá 3 % pôda určená k poľnohospodárskej činnosti. Priemysel tvoria hlavne

¹⁷ *WORLD BANK*. [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/topic/economic-policy-and-external-debt>

spracované a nespracované nerastné zdroje, výroba spotrebného tovaru ako cigarety, textil a plasty, spracované potraviny a nápoje, cement a drevo.

Obchodnými partnermi sú hlavne Čína, Belgicko, Fínsko, USA a Zambia. Exporty tvoria nerastné suroviny.

Jedným z dôvodov odlišného ekonomického vývoja Botswany a DRC je ozbrojený konflikt (viď kapitola 3.4.), ktorý mal enormné následky na stav krajiny v DRC. Dôsledkom bola zničená infraštruktúra kvôli nedostatku údržby a fyzickému zničeniu. Obyvatelia prišli o svoje domovy, dobytok a nástroje každodennej obživy. Takisto mnoho podnikov stratilo svoj majetok, zamestnancov a obchodné siete. V snahe o základnú obnovu sa krajina začala sústreďovať hlavne na oživenie poľnohospodárstva a sektora zaoberajúceho sa výrobou vecí každodennej potreby. Ďalej za podpory inštitúcií Bretton-Woodu zaviedla ekonomické, finančné a štrukturálne reformy pre stabilizáciu makroekonomickej situácie, ktoré mali viesť k vytvoreniu priaznivejších podmienok pre rozvoj súkromného sektora.

2.2.2 Politické prostredie

Typ vlády je silne centralizovaný s výkonnou mocou pevne uzákonenou v prezidentovi. Prezident má extenzívnu exekutívnu, legislatívnu moc a je hlavným generálom armády. Prezident má právomoc odvolávať a nominovať sudcov. Premiér je volený parlamentom. Parlament tvorí 500-člennú dolnú komoru (Národné zhromaždenie) volenú v národných voľbách a Senát je volený členmi obecných zastupiteľstiev. Súčasná ústava bola schválená 84 % voličov v decembri 2005. Dňa 30.7.2006 sa konali slobodné demokratické voľby prezidenta, a to prvýkrát za posledných 40 rokov. Volieb sa zúčastnilo až 70 % registrovaných voličov a volilo prezidenta a členov Národného zhromaždenia. Účasť bola vysoká aj napriek logistickým problémom a prípadom násillia a zastrasovania. Nadpolovičnú väčšinu hlasov získal Joseph Kabila v druhom kole volieb. Dňa 6.12.2006 sa začalo jeho volebné obdobie na 5 rokov. Politická strana prezidenta Josepha Kabilu má názov Ľudová strana pre obnovu a rozvoj (PPRD). Hlavným oponentom vo voľbách bol bývalý prechodný viceprezident Jean-Pierre Bemba, ktorý bol zatknutý a predvedený pred Medzinárodný trestný súd v Hágu a je i naďalej vodcom opozičnej strany Hnutie za oslobodenie Konga (MLC). Táto strana tvorila jedno z rebelských hnutí (viď kapitola 3.4).

2.2.3 Stručná história

Územie DRC bolo oficiálne kolonizované v roku 1885 ako osobné vlastníctvo belgického kráľa Leopolda II pod názvom Kongo slobodný štát. V roku 1907 bola správa predaná belgickej vláde a premenovala ho na Belgické Kongo. Po niekoľkých nepokojoch získalo Kongo dňa 30.6.1960 nezávislosť. Osamostatnilo sa tak od Belgicka, ktorému bolo kolóniou 75 rokov. V parlamentných voľbách bol premiérom zvolený Patrice Lumumba a Joseph Kasavubu ako prezident. Novému štátu dali názov Demokratická republika Kongo. V roku 1965 Mobutu pučom zvrhol Kasavubu a sám sa vyhlásil za prezidenta. Mobutu rýchlo centralizoval moc a uchopil ju pevne do svojich rúk. Zaviedol vládu jednej strany – Ľudového revolučného hnutia. Podľa nevládnej organizácie International Crisis Group, práve USA a Belgicko podporovali Mobutua a vďaka nim sa udržal na čele štátu po celých 32 rokov. Dôvodom dobrých vzťahov bol jeho odpor ku komunizmu, ktorý brzdil v strednej Afrike. V rámci navrátenia povedomia národnej kultúry začal tzv. „kultúrnu revolúciu“ a sám prezident sa premenoval na Mobutu Sese Seko Nkuku Ngbendu wa za Banga („Mocný bojovník, kráčajúci od víťazstva k víťazstvu, zanechávajúci za sebou spálenisko“). Premenoval i DRC na Republiku Zaire a od občanov vyžadoval prevzatie afrických mien. Aj napriek podozreniam z vlastného obohacovania, prezident Mobutu zaviedol rozsiahly program vzdelávania a vytvoril solídny základ národnej jednoty, znárodnil ťažobný priemysel a ďalšie dôležité sektory národného hospodárstva.

V priebehu 80. rokov Mobutu pokračoval v umocňovaní systému vládnutia iba jednej strany. Jeho pokusy o potlačenie opozičných strán prešli značnou medzinárodnou kritikou.

Ako sa studená vojna blížila k svojmu koncu, vzťahy z USA chladli a bez jej podpory musel Mobutu čeliť tlakom z vnútra i vonku. Vyžadovalo sa od neho aby vytvoril systém niekoľkých politických strán s regulárnymi voľbami a demokratickou ústavou.

V 90. rokoch bola ekonomika krajiny na pokraji totálneho kolapsu v dôsledku práve korupcie, nestability a nesprávneho vedenia. Tieto roky boli poznačené radou udalostí rastúceho násillia v krajine. Do prvého veľkého konfliktu v rokoch 1996 a 1997 bolo zapojených až 7 armád z rôznych krajín a mnohopočetné milície. Druhý konflikt medzi rokmi 1998 a 2003 mal katastrofálne následky v podobe 3 miliónov mŕtvych a mnohých utečencov. V roku 1999 sa po krajine rozmiestnili mierové jednotky OSN s názvom

MONUC. V roku 2001 bol zavraždený Laurent-Désiré Kabila (nástupca prezidenta Mobutu) a jeho syn Joseph Kabila bol bezprostredne inaugurovaný za prezidenta. Neskôr v roku 2001, bol spustený dialóg medzi znepriatelenými stranami vo vnútri DRC, ktoré mali započat' prerod krajiny k demokracii. Prechodná ústava bola schválená v roku 2003 a sformoval sa parlament zjednoteného národa.

V roku 2005 bola prijatá nová platná ústava a o rok neskôr prebehlo prvé a druhé kolo volieb prezidenta a parlamentu a voľby do obecných orgánov. Prezidentom bol zvolený Joseph Kabila.

Napriek tomu zostala východná časť krajiny dejiskom konfliktu, ktorému bude venovaná jedna z ďalších kapitol (3.4) ako jednému z negatívnych faktorov rozvoja.

3. Hlavné faktory, ktoré ovplyvnili vývoj

Jedná sa o 5 základných faktorov, ktoré striedavo ovplyvnili vývoj obidvoch štátov, u jedného rast zabrzdil a u druhého naopak povzbudil.

- 1) Dobrá vláda v Botswane, ktorá udáva kladný smer ekonomického rastu.
- 2) Pohon ekonomiky v Botswane a to diamanty, ktoré sú však negatívnym faktorom v prípade DRC.
- 3) Na diamanty nadväzuje paradox hojnosti, tzv. „preklatie surovinových zdrojov“, ktorému sa Botswana úspešne vyhla na rozdiel od DRC.
- 4) To vyúsťuje do ďalšieho faktora - konfliktu, ktorý ovplyvnil DRC.
- 5) V neposlednom rade sa jedná o rozšírenie HIV/AIDS, s ktorým sa potýka väčšina afrických krajín, ale v tomto prípade má najdrvivšie dopady na Botswanu, vzhľadom na infikovaných 20 % obyvateľstva.

3.1 Politika – „Good governance“

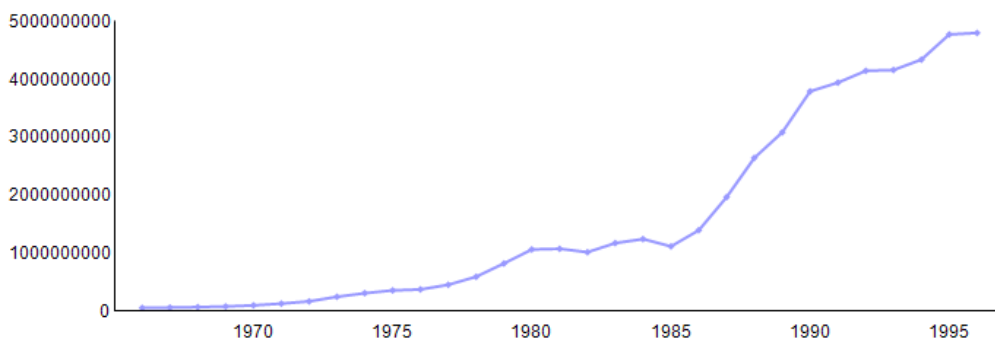
Väčšina ekonomického úspechu Botswany sa pripisuje dobrému a zodpovednému vedeniu, prísnemu manažmentu prírodných zdrojov, obzvlášť príjmov z exportu diamantov. Botswana je jednou z mála krajín obdarených veľkým prírodným bohatstvom ako sú diamanty, vo vnútri ktorej nedošlo k rozporom ohľadom vlastníctva nálezísk alebo prerozdelenia finančných zdrojov získaných z drahých kameňov. Vláda ich investovala do vzdelávania, zdravotnej starostlivosti, pitnej vody a telekomunikačného sektoru. Spoločne tak vytvárajú lepšiu životnú úroveň obyvateľstva a predovšetkým vhodné prostredie pre slobodné a prosperujúce podnikanie.

Reformy

Bezprostredne po dekolonizácii vláda začala aplikovať prvé z reforiem na čele s vtedajším prezidentom a premiérom, Seretsom Khamom. Na rozdiel od ostatných subsaharských krajín sa neuchýlili k anti-kapitalistickým krokom. Zvolili cestu s minimálnymi zásahmi štátu, ktoré sa obmedzujú iba na oblasť práva, zahraničnej

politiky a obrany. Ostatné sféry prenecháva lokálnym správam, firmám a jednotlivcom. Má blízko ku klasickému liberalizmu. Vďaka minimálnym reguláciám zo strany vlády a ekonomickej slobody Botswana zaznamenala medzi rokom 1965 a 1975 neuveriteľný hospodársky rast (Graf č. 2). Hlavnými a základnými prístupmi vlády sa tak stali snaha udržať minimálne zásahy vlády, byť tolerantný voči príst'ahovalcom a sústrediť sa na výsledky namiesto nasledovania ideológie.

Graf č. 2: Rast HDP Botswany od roku 1966 a1996 (v amerických dolároch)

zdroj dát: WORLD BANK GROUP. *World development indicators*. [online]. [cit. 2010-23-3]. <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport>

Národný rozvojový plán

Významným krokom bolo zostavenie NDP – Národného rozvojového plánu, ktorý určoval vládne výdaje a rozvojové ciele na ďalších 5 rokov. Prvý plán zdôrazňoval makroekonomickú stabilitu a fiškálnu rovnováhu. NDP je schválený iba v prípade, že prejde testom ekonomickej realizovateľnosti a spoločenskej návratnosti. Jedná sa o tzv. cost-benefit analýzu. Výhodou týchto programov je odolnosť voči jednotlivým návrhom, ktoré by nekorešpondovali s NDP a vymykali sa z rozvojových plánov.

Kgotlas

Dobрым inštitucionálnym základom boli kgotlas, ktoré mali prvky demokracie ešte pred obdobím kolonizácie. Kgotla znamená rada obce, kde je moc lídrov limitovaná právom a zvykmi. Jednalo sa o zhromaždenia v rámci kmeňa, na ktorých sa stretávali muži, aby diskutovali o verejných záležitostiach. Rozhodovalo sa kolektívne, no zodpovednosť za poriadok a dodržiavanie práva mal vodca.

Legislatíva

Podporou stabilného politického prostredia je dobrá legislatíva. Zákony, ktoré boli uvedené do praxe museli byť jasné, verejne publikované, férové a stabilné, chrániace základné práva občanov vrátane ich bezpečnosti a majetku. Zákony sú presadzované a prístup k spravodlivosti je poskytovaný nezávislými a príslušnými úradmi zodpovednými za vynútenie práva, právnymi zástupcami a sudcami, ktorých je dostatočný počet a majú prístup k adekvátnym zdrojom.

Korupcia

Slovami bývalého prezidenta Festusa Mogaeho: „*Najdôležitejším prejavom dobrej vlády je nízka korupcia, ktorá bráni prosperite štátu*“¹⁸. Botswana bola ohodnotená ako jedna z najmenej skorumpovaných krajín Afriky. Umiestnila sa na 37. mieste z 180 krajín podľa výskumu Transparency International v roku 2009 s indexom 5,6, čo je lepší výsledok ako 4,9 pre Českú republiku či 1,9 pre DRC¹⁹.

V roku 1994 bol založený direktorát pre korupciu a ekonomický zločin (DCEC), ktorý vyšetruje prípady korupcie, implementuje prevenčné stratégie a rozvíja vzdelávacie programy na túto tému. Vláda Botswany v rámci prevencie korupcie zapája do vzdelávacích programov i deti a mládež.

3.2 Preklatie prírodných zdrojov

V krajinách, ktoré sú obdarené veľkým prírodným bohatstvom zvykne byť ekonomický rast pomalší ako v krajinách bez prírodných zdrojov. Táto situácia vzniká na základe niekoľkých dôvodov. Prvým sú príznaky tzv. holandskej nemoci, čiže znížená konkurencieschopnosť iných ako ťažobných sektorov priemyslu zapríčinená apreciáciou reálneho kurzu meny kvôli vstupu príjmov z nerastných surovín do ekonomiky a volatility týchto príjmov v dôsledku pôsobenia častých zmien na globálnom trhu komodít. Ďalším dôvodom je spôsob distribúcie príjmov prostredníctvom

¹⁸ WORLD BANK [online]. [cit. 2010-15-4]. <http://blogs.worldbank.org/governance/building-good-governance-from-local-traditions-botswana-s-former-president-on-diamonds-and-the-fight>

¹⁹ Corruption perception index (CPI), TRANSPARENCY INTERNATIONAL [online]. [cit. 2010-15-4]. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table

inštitucionálneho usporiadania (viď štúdiu²⁰ spracovanú *Royal Economic Society*). Zvýšením prehľadnosti platieb firiem z prírodných zdrojov štátu, zvýšením transparentnosti prerozdeľovania týchto príjmov vládou, restrikciami vysoko rizikového obchodu a komodít spôsobujúcich konflikty, môžu byť finančné zdroje získané z prírodných zdrojov využité na podporu ekonomického rastu a rozvoja. V prípade zlého inštitucionálneho zázemia so slabým právnym systémom, s vysokou korupciou a negatívne pôsobiacou byrokraciou, zásoby nerastných surovín majú neproduktívny charakter.

Toto tvrdenie je viditeľné na prípade oboch štátov. Botswana vyznačujúca sa dobre fungujúcou vládou sa od začiatku svojej nezávislosti radí ku krajinám s ekonomickým rastom vďaka zásobám nerastných surovín. Na druhej strane DRC, ktorá má od začiatku svojej existencie problém s vládou a nestabilitou ďalších inštitúcií, nevyužila potenciál vo svoj prospech. Zodpovedné spoločnosti špecializujúce sa na ťažbu nerastných surovín totiž nie sú ochotné investovať v krajinách s pretrvávajúcou nestabilitou politického systému.

Nerastné bohatstvo môže, a často aj vyvoláva konflikty v spoločnosti, keďže rôzne skupiny bojujú o svoj podiel. Prejavuje sa to buď bojom medzi separatistickými skupinami priamo na mieste zdroja alebo v skrytej forme na ministerstvách ako boj o finančné prostriedky. To vedie k následnej neschopnosti vlády efektívne fungovať.

Podľa Colliera²¹ však krajiny s vysokým príjmom na osobu majú zanedbateľný sklon k vypuknutiu konfliktu. Uvádza to na konkrétnych príkladoch Austrálie a Nórska, ktoré napriek tomu, že majú vysoké príjmy z exportu nerastných surovín, nečelia žiadnemu riziku vypuknutia konfliktu. K týmto krajinám sa zaraďuje i Botswana.

Medzi problémy spojené s nerastným bohatstvom patrí i zdanenie. Vzťah medzi štátom a jeho obyvateľmi je zväčša silno spätý z dôvodu závislosti vlády na daniach, ktoré platia občania. V prípade, že krajina má dostatočné množstvo finančných zdrojov z ťažby, vzťah s občanmi sa narúša. Štát zvykne zanedbávať poskytovanie verejných služieb ako je tomu napríklad v DRC. Finančné zdroje využíva na financovanie ozbrojených konfliktov a potláčanie nespokojnosti obyvateľstva²².

²⁰ Collier, P. Institutions and the resource curse. *The Economic Journal*, 2006. č. 116, s. 1-20

²¹ Collier, P. Institutions and the resource curse. *The Economic Journal*, 2006. č. 116, s. 1-20

²² African Economic Outlook. [online]. [cit. 2010-19-4].
<http://www.oecd.org/dataoecd/14/36/40573959.pdf>

3.3 Diamanty v Botswane

Vďaka zodpovednému prístupu vlády sa príjmy z ťažby diamantov a iných nerastných zdrojov stali základným faktorom v naplňovaní rozvojových cieľov v Botswane. Približovanie sa k týmto cieľom napomáha skvalitňovať životy obyvateľov Botswany prostredníctvom ekonomického rastu, odstraňovania chudoby a vytvárania nových pracovných miest. Ťažobný priemysel takisto prispieva k rozvoju schopností miestnych ľudí a podporuje obchodné aktivity zvyšujúce pridanú hodnotu za účelom maximalizovať príjmy z prírodných zdrojov.

Prvé nálezisko diamantov bolo objavené v roku 1955 ešte počas britského protektorátu, tesne pred dekolonizáciou. Verejne bola existencia nálezísk vzácnych nerastných surovín oznámená až v roku 1967. Aktivít spojených s ťažbou sa ujala spoločnosť Debswana, ktorá bola založená v roku 1969 a momentálne sa na nej podieľa štát 50 %. Prvé diamantové nálezisko bola objavené v Orapa v strednej časti Botswany, ďalej v Lethakane v roku 1979. Najvýznamnejším dolom je Jwaneng, ktorý bol na prelome storočí najbohatším, najväčším a najziskovejším náleziskom diamantov na svete. Štvrté nálezisko bolo objavené v Damtshaa.

Diamanty sa takisto nachádzajú na mieste s názvom Gope v centrálnej časti púšte Kalahari, ťažba však v tejto oblasti neprebíha. Botswanská vláda odtiaľ vyhnala Krovákov, etnickú skupinu obývajúcu toto územie. Krováci, nazývaní aj Sanovia, v roku 2006 vyhrali súd nad vládou Botswany, ktorú obvinili z nelegálneho vystaňovania z prírodnej rezervácie, do ktorej sa vrátili. Vláda tak učinila pod zámienkou, že ich presunie na miesto s lepším prístupom k pitnej vode, potravinám, so školou a poliklinikou. Svoj čin ospravedlňovala i argumentom, že Krováci už nežijú pôvodným životom a narušajú zachovanie prírody. Tento presun však mal na Krovákov negatívne účinky, pretože boli závislí na dávkach a bez príležitosti práce. V konečnom dôsledku sa tak iba rozšírila choroba HIV/AIDS a alkoholizmus.

Diamanty vždy patrili k najdôležitejšej vývoznej komodite Botswany. Hodnota exportu diamantov vzrástla z 43 miliónov USD v roku 1976 na 1400 miliónov dolárov v polovici 90. rokov²³. Príjmy z diamantov predstavujú 33 % HDP²⁴. Produkcia surových

²³ Good, K. *Diamonds, Dispossession and Democracy in Botswana. African issues*. 2008. ISBN 978-1-84701-312-5. s. 9

²⁴ Jefferis, K. 1998, *Botswana and Diamond Dependent Development*, v W. Edge a M.H.Lekorwe. Botswana: Politics and Society, Van Schaik: Pretoria

diamantov Botswany predstavuje 22 % celkovej svetovej produkcie²⁵. Export diamantov tvorí 80 % celkového exportu Botswany²⁶.

DEBSWANA

Primárnym cieľom spoločnosti, ktorej 15 % vlastní samotná Botswana je ťažiť diamanty. Aj napriek tomu, že používa najmodernejšie technológie, za úspechom vidí svojich zamestnancov a ich schopnosti, ktoré do firmy prinášajú. V roku 2006 dosiahla rekordnú produkciu, kedy vyťažila diamanty v hodnote 34,3 milióna karátov, v roku 2008 to bolo 32,276 milióna karátov²⁷. De Beers v roku 2006 presunuli stredisko triedenia diamantov z Londýna do hlavného mesta Gaborone, ktoré sa stalo najväčším na svete. DTC tak poskytuje ďalšie pracovné príležitosti pre obyvateľov Botswany. Koncom roku 2008 ich zamestnávala približne 3000²⁸. Okrem triedenia a oceňovania vyťažených diamantov chce DTC Botswana poskytnúť diamanty pre miestny spracovateľský priemysel. Ročne tak poskytuje surové diamanty v hodnote 550 miliónov USD. Spoločnosť DTC je veľmi dôležitá z pohľadu ďalšieho rozvoja nadväzujúcich odvetví, vytvárania pracovných príležitostí a podporovania rozvoja schopností a znalostí medzi obyvateľmi.

Je dôležité vyzdvihnúť, že Botswana dobre hospodárila z príjmami z diamantov z fiškálneho hľadiska a infraštruktúrneho rozvoja, ako fyzického tak i ľudského. Zisk z diamantov podporil rozvoj pozemných komunikácií, železničnej dopravy, leteckej dopravy, telekomunikácií, vzdelávania a zdravotníckeho zariadenia. Časť tohto rozvoja podporila spoločnosť De Beers vo vlastnom záujme z potreby dobrých komunikačných spojení pre transport diamantov. Takisto potrebovala zdravých pracovníkov, preto kládla dôraz na potrebu HIV prevencie. Na druhej strane i vláda Botswany vyšla v ústrety spoločnosti De Beers a zabezpečila jej stabilné prostredie, v ktorom mohla rozvíjať svoje obchodné aktivity. V tejto kombinácii je Botswana lákavým miestom pre bankový sektor ako i odvetvie služieb.

²⁵ DE BEERS NEWS [online]. [cit. 2010-23-4]. <http://www.debeersgroup.com/en/Media-centre/Press-releases/2008/De-Beers-opens-worlds-most-sophisticated-diamond-sorting-facility>

²⁶ World Bank. 2004. African Development indicators. Washinton, DC. s 310

²⁷ DE BEERS. Report to society 2008. [online]. [cit. 2010-23-4].

http://www.debeersgroup.com/ImageVault/Images/id_1847/ImageVaultHandler.aspx

²⁸ DE BEERS. Report to society 2008. [online]. [cit. 2010-23-4].

http://www.debeersgroup.com/ImageVault/Images/id_1847/ImageVaultHandler.aspx

3.4 Konflikt

Prírodné bohatstvo krajiny však môže byť i negatívnym faktorom ako je uvedené v kapitole 3.2. Neschopnosť DRC vytvoriť dobre fungujúcu vládu a stabilné inštitucionálne zázemie sa stalo úrodnou pôdou pre vznik konfliktu v kombinácii nesprávne politicky orientovaným vodcom.

Najvýznamnejším a najničivejším faktorom brzdiacim vývoj DRC je konflikt, ktorý spôsobil jednu z najväčších humanitárnych kríz dnešnej doby. Až do roku 2003 prebiehala tzv. „Prvá africká svetová vojna“. Nielen priamym vraždením ozbrojenými jednotkami umierali a umierajú ľudia, ale i vzniknutými vedľajšími efektmi ako je podvýživa a rôzne šíriace sa choroby. Konflikt sa vyvíjal postupne od prvých rokov dekolonizácie s intervenciami zo strany zahraničia a svetových mocností ako USA a vtedajšieho Sovietskeho zväzu.

3.4.1 Vývoj konfliktu

Dôležitý bol začiatok roku 1994, keď sa vojna v susednej Rwande presunula do Zaire. Rwandské milície Hutuov (Interahamwe) opustili Rwandu po uchopení moci Tutsiami a používali utečenecké tábory na východe Zaire ako základňu pre útoky na Tutsiov.

V októbri 1996, Rwandské jednotky (RPA) vstúpili na územie Zaire s cieľom eliminovať útoky Interahamwe. V rovnakom čase sa sformovala ozbrojená koalícia pod názvom Aliancia demokratických síl pre oslobodenie Konga – Zair (AFDL) na čele s Laurentom-Désiré Kabilom. AFDL, podporovaná Rwandou a Ugandou, začala vojenskú kampaň proti Kinshase. Po neúspešných rokovaniach medzi Kabilom a Mobutom nedokázal Mobutu naďalej vzdorovať tlakom a opustil krajinu.

V roku 1997, 17. mája, sa Kabila vyhlásil za prezidenta. Zrušením ústavy opäť premenoval krajinu na Demokratickú republiku Kongo. V priebehu ďalších mesiacov sa vzťahy medzi Kabilom a jeho zahraničnými podporovateľmi²⁹ zhoršili, keďže nevyvíjal žiadne úsilie na odstránenie hutujských partizánskych jednotiek na východe krajiny. Dňa 2. augusta napätie vyvrcholilo a vypuklo povstanie podporované Rwandou³⁰ a Ugandou proti Kabilovi. Vypukla tak občianska vojna. Kabila mal na svojej strane pomoc

²⁹ Rwandou a Ugandou

³⁰ Ovládaná Tutsiami

Angolských, Zimbabvejských a Namíbijských jednotiek. Konžské hnutie za demokraciu (RCD) podporované Rwandou sa stiahlo na východ krajiny v provinciách Kivu. Hnutie za oslobodenie Konga pod vedením Jean-Pierre Bemba postupovalo zo severu na hlavné mesto Kinshasu za podpory Ugandy. MLC tvorili stúpenci exprezidenta Mobutu a Zaire v rovníkovej časti, ktorá bola domovskou provinciou Mobutu. Krajina tak bola prakticky rozdelená na tri časti – časť krajiny ovládaná vládou a prezidentom Kabilom, časť pod vplyvom Ugandy a tretia časť na východe podporovaná Rwandou.

Dňa 16. januára 2001 bol zavraždený Laurent Kabila a nahradený svojim synom Josephom, ktorý pozmenil mnoho otcových nesprávnych politických krokov. V priebehu ďalšieho roka sa MONUC rozmiestnili po krajine a začal sa dialóg na podporu dohovoru medzi zúčastnenými stranami operujúcimi na území DRC. Koncom roka 2002 sa všetky zahraničné armády stiahli z územia DRC. Podľa nepotvrdených správ sa však Rwandskí vojaci spojili so zvyškami RCD a ostali okupovať územie východného Konga.

3.4.2 Súčasná situácia na Východe krajiny

Nepokoje pretrvávajú hlavne v provinciách Severné a Južné Kivu a oblastiach Východnej provincie Ituri a Haut-Uélé. V týchto oblastiach sa pohybuje niekoľko ilegálnych konžských a zahraničných milícií. Ich vplyv a sila sa v priebehu doby menila, no dve skupiny majú pretrvávajúci význam: Demokratické sily pre oslobodenie Rwandy (FDLR) pod vedením osôb, ktoré sa podieľali na genocíde vo Rwande v roku 1994 a Národný kongres na obranu ľudí (CNDP) pod vedením bývalého generála konžských ozbrojených síl Laurent Nkunda. V prvej skupine prevažujú príslušníci etnickej skupiny Hutu a v druhej Tutsi. Tieto dve skupiny bojovali nie len proti sebe, ale taktiež s vojenskými jednotkami DRC (FARDC) a zároveň ilegálne využívali a vyvážali nerastné suroviny ako zdroj financovania nákupu zbraní. V rámci pôsobenia v tejto oblasti sa dopúšťali porušovania ľudských práv vrátane neodôvodneného zabíjania, znásilňovania a rekrútovania detských vojakov.

Dňa 23.1.2008 vláda a ďalších 20 konžských ozbrojených skupín podpísalo mierovú zmluvu v Goma, v provincii Severné Kivu, podľa ktorej sa dohodli na potrebe okamžitého ukončenia nepriateľských akcií, stiahnutia vojsk a zlepšenia rešpektovania ľudských práv ako i zlepšenia spolupráce s jednotkami MONUC. Až do augusta 2008 sa zdalo, že jednotlivé strany dodržiavajú ustanovenia zo zmluvy, i keď s občasnými

porušovaniami ľudských práv. Avšak v auguste opäť začali intenzívne boje medzi CNDP a FARDC v južnej časti Severného Kivu, taktiež nazývanej Petit Nord. Tento konflikt vyústil do katastrofickej situácie, kedy štvrt' milióna obyvateľ'ov bolo vysídlených a 40 000 ľudí utieklo do susednej Ugandy.

Do januára 2009 sa vojensko-politická situácia v Petit Nord zmenila v dôsledku dramatických udalostí. Vnútorne boje vo vedení strany CNDP viedli k rozkolu, v ktorom sa strana pod vedením Laurenta Nkundy spojila s FARDC. Po niekoľkom mesačnom úsilí o spoluprácu medzi DRC a vládou vo Rwande tieto dve strany spojili sily a dohodli sa na vstupe rwandských vojsk na územie DRC pod zámerom eliminovať rebelské ozbrojené jednotky hutuov (FDLR) raz a navždy. Dňa 20.1.2008 rwandské vojská prekročili hranice DRC po tretíkrát za posledných 12 rokov, ale tento krát na pozvanie vlády DRC. Koncom februára 2009 niekoľko členov FDLR opustilo územie DRC po nátlaku zo strany konžskej armády a jej spomínaných spojencov. Situácia však ostala i naďalej nevyriešená.

Vláda DRC sa v máji 2009 uchýlila k riešeniu, ktoré predstavovalo podpísanie mierových zmlúv s ozbrojenými skupinami operujúcimi na východe DRC a to s CNDP, ozbrojenými jednotkami v Severnom Kivu a takisto s ozbrojenými jednotkami v Južnom Kivu a následnú transformáciu týchto skupín z vojenských na politické strany. Toto riešenie ďalej zahŕňa integráciu vojakov z rebelských skupín do FARDC, štátnej polície, národných a miestnych politických a administratívnych celkov. Integrácia však neprebehla hladko, vzhľadom na to, že túto dohodu nepokladali za výhodnú. Súčasťou mierových dohôd bola parlamentom schválená a prezidentom podpísaná amnestia pre zločincov, ktorí spáchali zločiny proti ľudskosti počas konfliktu na východe.

Jednotky MONUC ešte stále pôsobia na území DRC. Spolu s FARDC v máji spustili operáciu na území Severného a Južného Kivu pod názvom Kimia II., ktorá bola namierená proti členom FDLR. Operácia skončila v decembri 2009 a počas jej trvania bolo zaznamenaných 1 114 mŕtvych členov FDLR, ďalších 1 522 vojakov a 2 187 na nich závislých osôb bolo repatriovaných na územie Rwandy. Jednalo sa hlavne o odsun vojakov z populačných centier a miest, kde pôsobia prosperujúce podniky, hlavne z nelegálnej ťažby nerastných surovín. Ľudské práva sa i naďalej porušovali.

Následná operácia, ktorá začala v januári tohto roku 2010 s názvom Amani Leo by sa mala viac orientovať na selektívne ciele a udržanie znovu získaných území ako i na rozvoj štátnych inštitúcií a orgánov v tejto oblasti.

3.4.3 Súčasná situácia na Severovýchode

Konflikt na východe nie je jediným problémom, ktorý trápi DRC. Zničujúce následky má i konflikt na severovýchode krajiny. Hlavnou postavou je povstalecká skupina Božia armáda odporu (LRA) na čele s Josephom Kony, človekom, ktorý je medzinárodne hľadanou osobou a má byť postavený a trestaný pred Medzinárodným trestným súdom (ICC). Na území DRC pôsobí od roku 2005, kedy tu presunul svoju základňu, z ktorej podniká útoky na Ugandu. Kony a jeho stúpenci sa dopúšťajú hrubého porušovania ľudských práv a zločinov proti ľudskosti ako znásilňovanie, nútenie malých chlapcov pôsobiť ako vojaci, rabovanie a vyhánanie celých rodín z domova.

Medzinárodný súdny dvor obvinil Ugandskú vládu z porušovania ľudských práv a z nelegálneho využívania nerastných surovín na území DRC.

3.4.4 Dopady konfliktu na situáciu obyvateľov DRC

Podľa internetového spravodaja CNN: „DRC patrí aj napriek ukončenému konfliktu k najhorším miestam na svete“³¹. Za konžskú vojnu zaplatilo životmi 5.4 milióna ľudí³². 70 % obyvateľov žije pod hranicou chudoby. Väčšina obetí z radov civilistov bola zapríčinená epidémiami a hladom. Veľká časť obyvateľov bola nútená pracovať v doloch pod dohľadom rwandských a ugandských vojsk³³. Pred vypuknutím konfliktu boli nerastné zdroje významným príjmom obyvateľov. Priemerne sa ťažením dalo zarobiť 40 až 50 dolárov týždenne, pričom priemerný príjem Konžana je 10 dolárov na mesiac³⁴. Podľa najnovšej správy organizácie Human Rights Watch počas roku 2009 bolo v dôsledku konfliktu zabitých 2 500 civilistov a 7000 žien a dievčat bolo znásilnených, no podľa neoficiálnych údajov je toto číslo vyššie. Viac než milión ľudí muselo opustiť svoje domovy. Celkový počet vysťahovaných ľudí je cez 2 milióny a z nich väčšina je bez žiadnej alebo limitovanej humanitárnej pomoci a často nútených vrátiť sa na nezabezpečené miesta v snahe nájsť základnú obživu.

³¹ Robinson, S. „The deadliest war in the world.“ 28. 5. 2006 [online]. [cit. 2010-4-15].

<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1198921-1,00.html>

³² Fretcher, P. Reuters. 22. 1. 2008 [online]. [cit. 2010-4-15].

<http://www.reuters.com/article/idUSL2280201220080122>

³³ Renner, M. *The Anatomy of Resource Wars 2002*. World Watch Institute. [online]. [cit. 2010-4-15]

<http://www.worldwatch.org/system/files/EWP162.pdf>

³⁴ Connor, K. *Coltan: fueling the conflict in the Congo 2009*. online. [cit. 2010-4-15]

<http://media.www.smithsophian.com/media/storage/paper587/news/2009/04/02/Features/Coltan.Fueling.The.Conflict.In.The.Congo-3702996.shtml>

3.5 Faktor vývoja HIV/AIDS³⁵

Zo 40 miliónov nakazených dnes žije viac než tri štvrtiny v Subsaharskej Afrike. HIV/AIDS pritom neovplyvňuje iba zdravie jednotlivcov, ale taktiež celý spoločenský systém krajiny. Ako ukazujú štúdie Svetovej Banky, pokiaľ v krajine 8 % a viac obyvateľov postihuje vírus HIV, ekonomický rast sa začne spomaľovať, pracovná sila v krajine ubúda a zdravotný a sociálny systém je preťažený.³⁶

Tak ako je v DRC problémom číslo 1 pretrvávajúci konflikt, tak je pandémie HIV/AIDS najvýznamnejším brzdiacim faktorom rozvoja v Botswane.

Botswana a HIV/AIDS

Podľa najnovších výskumov je v Botswane nakazených 331 432 dospelých nad 15 rokov. Miera rozšírenia je tak odhadom približne 20 %. Detí medzi 0 a 14 rokov je nakazených 19 125. Ďalej podľa výskumov BAIS³⁷, nakazených žien je viac (20,4 %) ako mužov (14,2 %). V minulosti najväčší podiel nakazených bol medzi 30 až 34 rokom, no podľa výskumov z roku 2008, vekové rozmedzie stúplo na 40 až 44 rokov. Tento nárast je znakom úspešného liečebného programu ústiaceho do pomerne vyššieho počtu zachránených osôb. Podľa odhadov v roku 2008 zomrelo na následky tejto choroby 6 600 až 17 000 ľudí. I naďalej platí, že vyššie percento infikovaných je v mestských častiach než na vidieku. Celková suma peňazí vynaložená na liečbu a prevenciu HIV/AIDS je 228 miliónov dolárov za rok 2007. Z toho 11 % tvoria medzinárodné zdroje. Najväčšia časť peňazí potom putuje priamo na zdravotnú starostlivosť a liečbu nakazených osôb. 7 % výdavov sa spotrebovalo na programy prevencie.

³⁵ UNAIDS [online]. [cit. 2010-23-3]. <http://www.unaids.org/en/default.asp> Štatistické údaje uvedené v tejto kapitole sú použité z oficiálnych internetových stránok UNAIDS pokiaľ nie je uvedené inak

³⁶ Organizácia Virus Free Generation [online]. [cit. 2010-23-3].

<http://www.virusfreegeneration.eu/cz/page.php?id=31>

³⁷ Botswana AIDS Impact Survey

Demokratická republika Kongo a HIV/AIDS

V DRC sa odhaduje, že percento nakazených sa pohybuje v rozmedzí 1,2 až 1,5 %. Percentuálne je toto číslo markantne nižšie, no v absolútnych hodnotách je počet nakazených podobný ako v Botswane a to medzi 400 000 až 500 000. Počet infikovaných detí je medzi 37 000 až 52 000. V dôsledku tejto choroby v roku 2008 zomrelo odhadom 24 000 až 34 000 Konžanov. Odhaduje sa, že sirôt medzi 0 až 17 rokov, ktorým zomrel jeden alebo obidvaja rodičia, je v DRC 270 000 až 380 000. Vládne výdaje na liečbu a prevenciu HIV/AIDS v DRC sú takmer nulové. V porovnaní s Botswanou, kde väčšinu peňažných prostriedkov zabezpečuje štát, DRC nie je schopná prispievať významnejšou sumou. Za rok 2007 celkové výdaje vlády dosiahli iba 800 amerických dolárov. Všetky finančné zdroje sú zo zahraničia. Ich výška pre rok 2007 bola rovná 41 miliónov dolárov. Distribúcia týchto zdrojov je neefektívna. Na liečbu a zdravotnú starostlivosť bolo určených iba 22 %, pričom na riadenie a administráciu až 31 %. Pozitívny je však podiel financovania programov prevencie, ktorý dosahuje 29 %.

3.5.1 Dopady HIV/AIDS na Botswanu

Rozšírenie HIV/AIDS nezasiahlo ekonomický vývoj DRC do tak vysokej miery ako je tomu u Botswany, preto sa táto sekcia zaoberá situáciou v Botswane. Teoretické dopady HIV/AIDS na ekonomickú situáciu krajiny sa však dajú aplikovať i na iné postihnuté krajiny.

Prvý prípad HIV/AIDS bol zaznamenaný v roku 1985. Od vtedy počet nakazených stúpal až dosiahol v roku 2000 38 % celkovej populácie. Do roku 2009 klesol o 18 %. Vo veľkých mestách ako je Gaborone a Francistown dosiahol až 45 % v roku 2003. Najvyšší podiel 52 % rozšírenia bol zaznamenaný v oblasti Selebi-Phikwe. Toto územie i naďalej zostalo najviac postihnutou oblasťou.

Kľúčovými faktormi rozširovania sú popieranie existencie choroby, bezbrannosť žien pred znásilnením, pretrvávajúca chudoba, nechránený pohlavný styk a demografická mobilita. Bývalý prezident Festus Mogae uviedol ako jedným z faktorov rozširovania i alkohol a počas svojej vlády právne obmedzil jeho predaj a v nedeľu úplne zakázal. Testovanie HIV sa v nemocniciach stalo bežnou praxou v roku 2004 a Botswana bola jednou z prvých krajín Afriky, kde bola zavedená liečba prvého stupňa HIV pozitívnych

pacientov zdarma³⁸. I toto prispelo ku klesajúcemu počtu nakazených osôb. Vláda Botswany sa zapája do boja proti HIV/AIDS vo veľkej miere a zaviazala sa, že do roku 2016 eliminuje počet nových nakazených osôb na nulu.

Vplyv choroby na domácnosti

AIDS/HIV má na domácnosti veľmi ťažký dopad. I keď choroba zasahuje všetky vrstvy obyvateľstva, najhrozivejšie zasahuje chudobné vrstvy, ktoré sú najzraniteľnejšie a pre ktorých sú dôsledky najtvrdšie. Najčastejšie spôsobuje rozpady rodiny, kedy jeden alebo obidvaja rodičia umrú a dieťa je poslané k príbuzným alebo sa stáva absolútnou sirotou. Týmto rozpadom rodín predchádza totálne ožobráčenie často už chudobných ľudí. Kvôli chorobe sú neschopní pracovať, tým pádom strácajú svoj príjem a sú nútení rozpredať svoj majetok. Podľa odhadov v priebehu ďalších 10 rokov nastane situácia, kedy na jedného pracovne aktívneho človeka s príjmom pribudne jeden finančne závislý človek kvôli nákaze AIDS. Očakáva sa i nárast ľudí, ktorí sa starajú o svojho chorého príbuzného a sú neschopní pracovať. Táto situácia môže vyústiť iba do ďalších negatívnych udalostí, kedy si rodiny nemôžu dovoliť platiť školné a s tým spojené náklady pre svoje deti. Nastáva úbytok vzdelávajúcich sa detí, ktoré musia pracovať, či dievčat nútených k prostitúcii, čo vedie k ďalšej nákaze HIV. Podľa štúdií sú mladí ľudia s nízkym alebo žiadnym vzdelaním vystavený dvakrát vyššiemu riziku nákazy HIV ako tí, ktorí dosiahli úplné základné vzdelanie³⁹.

Domácnosti takisto redukujú svoje výdaje a peniaze mínajú iba na nevyhnutné potreby. Najčastejšie sa zriekajú komodít ako je oblečenie či elektrická energia. Často sa rodiny dostávajú do dlhov kvôli výdajom na liečbu či dokonca pohreb a tak je šanca na znovu vybudovanie ich pôvodného prostredia ešte menšia.

³⁸ BBC. *Country profile Botswana*. [online]. [cit. 2010-23-4]. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7679391.stm>

³⁹ *Global Campaign for Education 2004*. [online]. [cit. 2010-23-4]. ['Learning to Survive: How education for all would save millions of young people from HIV/AIDS'](#)

Vplyv HIV/AIDS na firmy

Podobný negatívny vplyv má HIV/AIDS na firmy. Ako je na začiatku kapitoly uvedené, väčšina nakazených ľudí je medzi 15 až 49. rokom života, čo zhruba ohraničuje produktívny vek človeka. AIDS pridáva podnikom ďalšie náklady spojené s prispievaním do sociálnych a penzijných fondov, výdavkami na lieky, a odchodom zamestnancov do predčasného dôchodku. Častými absenciami sa znižuje produktivita zamestnancov. Podľa štúdií⁴⁰ východoafrických krajín časté absencie predstavujú až 25 % nákladov podniku. Spojenie častých absencií, výdajov na zdravotnú starostlivosť, znížená produktivita práce a dodatočná kvalifikácia nových zamestnancov môže spôsobiť 6 až 8% pokles v ziskoch.

Mnoho významnejších spoločností zavádza kampane na boj proti sexuálne prenosným chorobám namierených na chudobnejšie obyvateľstvo. Debswana už od roku 1999 ponúka svojim pracovníkom a ich partnerom testovanie na HIV a ARV liečbu zdarma. Prostredníctvom vplyvu na domácnosti, pracovnú silu a podniky, HIV/AIDS je významným faktorom na ľudský rozvoj a ekonomický rast, čo sťažilo Botswane boj s globálnou ekonomickou krízou.

Všetky spomenuté faktory komplexne ovplyvnili obraz ekonomiky Botswany, a to v dôsledku nedostatku kvalifikovanej a skúsenej pracovnej sily a zníženej produktivity práce. Príjmy vlády takisto klesli následkom nižších daňových príjmov a zároveň je vláda nútená zvyšovať svoje výdaje na zdravotnú starostlivosť. Ako je uvedené v kapitole o priamych zahraničných investíciách (viď kapitola 4.1.2), Botswana sa snaží získať nových investorov a práve zdraženie pracovnej sily v dôsledku dodatočných výdajov odrádza potencionálnych investorov, ktorí hľadajú lacnú pracovnú silu. Podľa výsledkov štúdie zahrňujúcej postihnuté krajiny sa HDP krajín každoročne znižuje o 1,5 %, čo po 25. rokoch môže znížiť rast ekonomiky o 31 %⁴¹.

⁴⁰ UNAIDS 2003. [online]. [cit. 2010-23-4]. ['HIV/AIDS: It's your business'](#)

⁴¹ Medzinárodný menový fond. *HIV/AIDS: The Impact on the Social Fabric and the Economy*. [online]. [cit. 2010-23-4]. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/AIDS/eng/chapter2.pdf>

4. Momentálna situácia

Problémy spoločné pre obidva štáty sú do určitej miery spoločné pre veľkú časť afrického kontinentu. Jedná sa o chudobu, nezamestnanosť, šíriaci sa vírus HIV. Pretrváva snaha o diverzifikáciu produkcie a exportu a odstránenie závislosti na nerastných zdrojoch. V prípade DRC je prioritou dosiahnutie a udržanie mieru, ktorý by jej pomohol vytvoriť stabilnejšie politické a ekonomické prostredie. V tejto kapitole boli informácie čerpané z African Economic Outlook, správy OECD o momentálnom stave oboch krajín z roku 2008.

4.1 Botswana

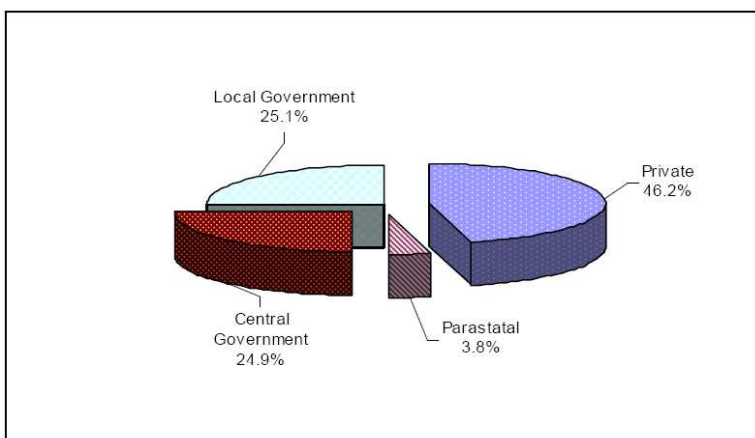
Botswana čelí niekoľkým dlhotrvajúcim výzvam. Sú to hlavne choroba AIDS/HIV, nezamestnanosť a chudoba. I napriek poklesu infikovaných osôb chorobou AIDS/HIV, snahám a zásahom vlády, ostáva tato nemoc vážnym problémom. Nezamestnanosť je momentálne na úrovni 15 %⁴² a približne tretina populácie⁴³ žije pod hranicou chudoby. Nezamestnanosť sa týka hlavne nekvalifikovaných ľudí a čerstvých absolventov. Najväčším zamestnávateľom v štáte je vláda. Jedná sa približne o 50 % obyvateľov, ktorí pracujú v štátnom sektore, buď v lokálnom alebo centrálnom. V júni 2009 bolo zamestnaných 389 000 ľudí. 5%⁴⁴ zamestnaných tvoria prisťahovalci. Zvýšenie zamestnanosti úzko súvisí so znižovaním chudoby. V snahe zaistiť rovnosť podielu na ekonomickej prosperite boli zavedené programy sociálnych sietí zabezpečenia, ktoré zahrňovali príspevky v chudobe, starostlivosť o siroty a ľudí v penzii. Redukcia chudoby a zvýšenie zamestnanosti sú prípadne dosiahnuteľné i prostredníctvom intenzívnejšieho zapojenia do diverzifikovaného pracovného trhu v kombinácii so znížením šírenia AIDS/HIV.

⁴² U.S. Department of state [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1830.htm>.

⁴³ OECD. *African Economic Outlook 2008*. [on-line]. [cit. 2010-4-13]. <http://www.oecd.org/dataoecd/14/36/40573959.pdf>

⁴⁴ Central Statistics Office Botswana. *Formal Sector Employment June 2009*. [on-line]. [cit. 2010-4-26]. http://www.cso.gov.bw/images/stories/StatsBrief/june_stats_brief.pdf

Graf č. 3: Zamestnanosť podľa sektorov v júni 2009

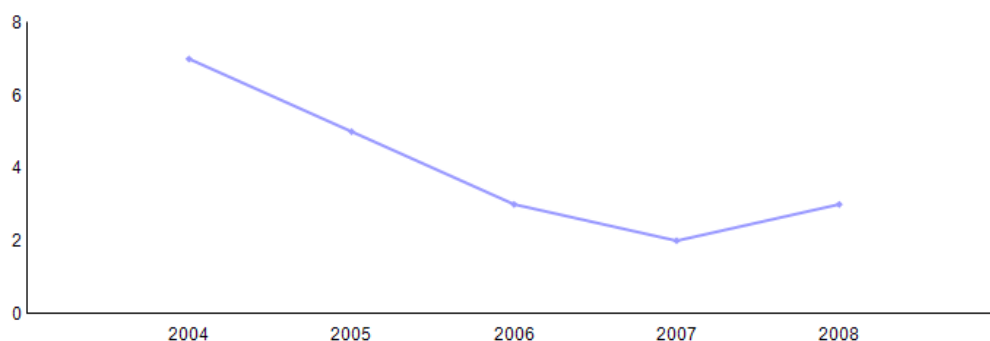
Zdroj dát: Central Statistics Office Botswana. *Formal Sector Employment June 2009*. [on-line]. [cit. 2010-4-26]. http://www.cso.gov.bw/images/stories/StatsBrief/june_stats_brief.pdf

Export je i naďalej závislý na vývoze diamantov a ostatných nerastných surovín, pričom ťažobný priemysel je v posledných rokoch kolísavý a mierne tak spomalil ekonomický rast. Navyše niektoré z plánovaných a potrebných reforiem týkajúcich sa privatizácie a zamestnanosti ostávajú v pozadí. Vláda sa v posledných rokoch snažila o privatizáciu vzhľadom k tomu, že súkromný sektor pokladá za najdôležitejší motor ekonomického rastu. Pomalá implementácia reforiem zapríčinila, že Svetová banka ohodnotila podnikateľské prostredie v iných krajinách Afriky (Namíbia, JAR, Maurícius) ako priaznivejšie.

4.1.1 Hospodárstvo Botswany

Momentálne je aktivita vlády pod dohľadom šesťročného NDP 10, ktorý kryje obdobie od roku 2009. Podľa poslednej výročnej správy OECD z roku 2008 ekonomický vývoj opäť začal stúpať po poklese medzi rokmi 2005 a 2007 (viď Graf č. 4).

Graf č. 4 : Rast HDP Botswany od roku 2004 až 2008 (v %)

zdroj dát: *WORLD BANK* [online]. [cit. 2010-27-4].

<http://ddpxt.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport>

Pozitívnymi impulzmi pre rast boli vládne investície do zavlažovania, ťažobného a energetického priemyslu. Ide hlavne o osamostatnenie sa od závislosti na dodávkach energie od susednej JAR. Ťažobný priemysel i naďalej prispieva najväčším percentom k celkovému HDP. Avšak v sektoroch mimo ťažobný priemysel bol zaznamenaný rast o 6,8 % medzi rokom 2007 a 2008, čo naznačuje zvýšenie diverzifikácie.

Hlavnými oblasťami, ktoré poznamenali rozvoj, bol telekomunikačný a dopravný priemysel (20,3 %), turizmus (16,3 %), spracovateľský priemysel (12 %) a bankový a finančný sektor (6,6 %). Práve turizmus je považovaný za jeden z možných spôsobov ako zvýšiť diverzifikáciu tvorby HDP. Ústredným bodom turizmu v Botswane je unikátna prírodná rezervácia Okavango Delta. Je to miesto, kde sa dajú pozorovať jedinečné hry prírody a najväčšie stáda voľne sa pohybujúcich slonov. Takisto zaujímavým miestom je púšť Kalahari, kde sa nachádzajú najodľahlejšie a ľudskou rukou nedotknuté púštne miesta v južnej Afrike. Dôležitým sektorom je takisto poľnohospodárstvo. V minulých rokoch nedostatok zrážok, s ktorými sa Botswana potýka, spôsobil slabú produkciu poľnohospodárskych plodín. Bol nutný import zo zahraničia, ktorý spôsobil značný deficit zahraničného obchodu.

4.1.2 Priame zahraničné investície

Napriek pozitívnym makroekonomickým ukazateľom, politickej stabilite i vysokému hodnoteniu globálnej konkurencieschopnosti je množstvo priamych zahraničných investícií (FDI) veľmi nízke. Medzi rokom 2005 a 2006 klesli FDI z 28 % HDP na 10 %.

Botswana sa snaží vytvárať lákavé prostredie pre investorov. Medzinárodné organizácie ju hodnotia ako veľmi otvorenú ekonomiku Subsaharskej Afriky. *Heritage Foundation* jej udelila *Economic Freedom Index* v hodnote 69,7, čo ju určuje za 2. najotvorenejšiu krajinu Subsaharskej Afriky. Umiestnila sa na 60. mieste v správe *Economic Freedom* vo svetovom hodnotení za rok 2009. V tomto roku 2010 jej však agentúra Moody's zhoršila hodnotenie z A na A-, no na druhej strane jej vyhliadky do budúcnosti hodnotí ako stabilné, čo Botswanu zaraďuje ku krajinám z výbornou kredibilitou na úroveň krajín v strednej Európe, východnej Ázii a Latinskej Amerike. Inflácia klesla z 12,6 % v roku 2008 na 8,2 %⁴⁵ v roku 2009. Botswana je hodnotená ako jedna z najmenej skorumpovaných krajín Afriky.

Prvé kroky k získaniu zahraničných investícií podnikla Botswana už v 80. rokoch. Vláda ponúkla atraktívne daňové sadzby, napríklad 10% z príjmu právnických osôb zahrňujúce 5 ročné daňové prázdniny, kapitálové granty na nové projekty a prístup na veľký juhoafrický trh oslobodený od platby cla.

Roku 2006 *Botswana Export Development a Investment Authority* začali rozvíjať stratégiu propagácie krajiny na lokálnej i medzinárodnej úrovni. V roku 2007 ministerstvo obchodu a priemyslu dokončilo návrh FDI stratégie na podporu atraktivity Botswany pre investorov. Ako časť tejto stratégie Botswana podpísala 6 bilaterálnych dohôd o ochrane investícií občanov i spoločností. Dve z týchto dohôd boli podpísané v Luxemburgu-Belgicku a na Maurítiuse. V júli 2006 bola podpísaná dohoda medzi SACU (*South African Customs Union*) a EFTA (*European Free Trade Area*), ktorá zahrňuje Nórsko, Lichtenštajnsko, Island a Švajčiarsko o voľnom obchode.

V dnešnej dobe v snahe prilákať investorov vláda podnikla niekoľko krokov v revidovaní a ustanovení nových právnych predpisov, regulácií a opatrení. Jedným z nich je skrátenie času na získanie potrebnej licencie z jedného mesiaca na týždeň. Ďalej digitalizácia registračného úradu neuláhčí proces len zahraničným investorom ale i domácim. Celkovo tieto zmeny majú viesť k priaznivejšiemu investičnému prostrediu.

⁴⁵ U.S. DEPARTMENT of STATE [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1830.htm>

4.1.3 Zahraničný obchod

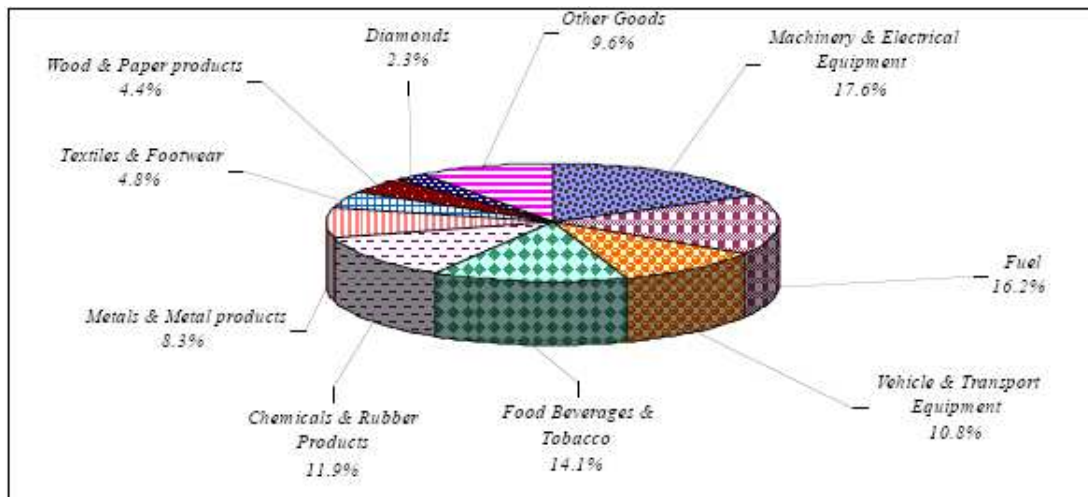
Dlhodobé a hlboké (nielen) obchodné vzťahy má Botswana z Juhoafrickou republikou. Je členom Juhoafrickej colnej únie (SACU) spolu s Namíbiou, Lesothom, Svazijskom a Juhoafrickou republikou, ktorej vznik sa datuje v roku 1910. Je najstaršou colnou úniou na svete. Na základe spoločnej dohody Juhoafrická republika zozbiera poplatky z colnej, obchodnej a spotrebnej dane a tieto výnosy ďalej prerozdeľuje členským štátom podľa veľkosti podielu na importe. Úloha Juhoafrickej republiky je veľmi kontroverzná a po jej vstupe do WTO, ktorej členom je i Botswana, sa činnosť SACU spomalila. V roku 2007 podpísala Botswana dohodu s EU o hospodárskej spolupráci a v rámci SACU i preferenčnú obchodnú dohodu s MERCOSUR.

Botswana je takisto členom Juhoafrickej rozvojovej spoločnosti (SADC), ktorá sa skladá zo 14 krajín a pracuje na posilnení rastu, rozvoja a ekonomickej integrácie v južnej Afrike. Hlavným cieľom dnešnej doby medzi členmi SADC je odstránenie tarifných a netarifných prekážok obchodu.

Import

Juhoafrická republika ako člen SACU je najväčším importérom Botswany s podielom 84,7 %. Čína, ktorá je druhým najväčším importérom, predstavuje v celkovom merítku 2 % podiel importu. Z európskych krajín má najväčšie zastúpenie v dovoze Belgicko nasledované Švédskom a UK, ich podiel je však zanedbateľným v porovnaní s JAR a Čínou. Jedná sa hlavne o stroje a elektronické vybavenie.

Graf č. 5: Zloženie importu Botswany v tret'om kvartáli 2009

Zdroj dát: Central Statistics Office Botswana. *External Trade Quarterly Digest 3rd quarter 2009*. [online]. [cit. 2010-26-4]. http://www.cso.gov.bw/images/stories/Trade/3rdquarter_09.pdf.pdf

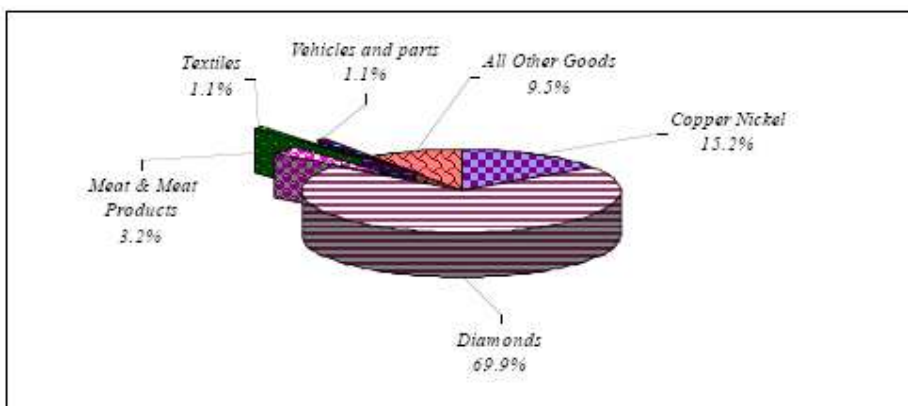
Medzi importované komodity patrí na prvom mieste skupina produktov strojného zariadenia a elektrického vybavenia, ktorá tvorí 17,6 % celkového importu. Na druhom mieste sú pohonné látky s 16,2 %. Tretím najdôležitejším dovážaným tovarom sú potraviny, nápoje a tabak s 14,1 % podielom. Ďalšími importovanými komoditami sú podľa miery zastúpenia chemikálie a plastové produkty, dopravné prostriedky, kovy a kovové produkty, textil a obuv, drevo a výrobky z papiera a diamanty s podielom 2,3 % na importe.

Export

Čo sa týka exportu, je takmer jasné, že hlavné zastúpenie budú mať nerastné suroviny na čele s diamantmi. Diamanty zastupujú 69,9 % celkového exportu. Druhou najviac exportovanou komoditou sú meď a nikel a zastupujú 15,2 % exportu. Celkový export v tret'om kvartáli roku 2008 klesol o 52 % v porovnaní s tretím kvartálom v roku 2009. Jedná sa hlavne o pokles exportu diamantov, zapríčinený zníženým dopytom po diamantoch na svetovom trhu. To viedlo k tomu, že v porovnaní s tretím kvartálom roku 2008, kedy bola obchodná bilancia v pluse, zaznamenala Botswana v 3. kvartáli roku 2009 zápornú obchodnú bilanciu v hodnote 361 miliónov dolárov⁴⁶.

⁴⁶⁴⁶ Central Statistics Office Botswana. *External Trade Quarterly Digest 3rd quarter 2009*. [online]. [cit. 2010-26-4]. http://www.cso.gov.bw/images/stories/Trade/3rdquarter_09.pdf.pdf

Graf č. 6: Zloženie exportu Botswany v treťom kvartáli roku 2009

Zdroj dát: Central Statistics Office Botswana. *External Trade Quarterly Digest 3rd quarter 2009*. [online]. [cit. 2010-26-4]. http://www.cso.gov.bw/images/stories/Trade/3rdquarter_09.pdf.pdf

Hlavnou destináciou exportu Botswany je UK s podielom 62 %. Ide hlavne o export diamantov. EU ako celok tvorí 68 %. Na druhom mieste je JAR s 8,3 %, ktorá dováža z Botswany nielen diamanty, ale i produkty ako mäso a mäsové výrobky, súčiastky do dopravných prostriedkov a textil. Podiel diamantov je takmer zanedbateľný.

4.2 DRC

Slabý makroekonomický výkon, pomalá implementácia reforiem a nedodržiavanie postupov k zavádzaniu Growth and Poverty Reduction Strategy Paper (GPRSP)⁴⁷ bráni DRC dosiahnuť stabilizáciu makroekonomickej situácie a hospodársky rast. Hlavným programom, o ktorý sa opiera vláda DRC, je 5-ročný plán s názvom Cinq Chantiers, čo vo francúzštine znamená 5 stĺpov: infraštruktúra, vzdelávanie, nezamestnanosť, voda/elektrina a zdravie.

Hlavné problémy dnešnej doby sú základného typu:

- dostupnosť k pitnej vode⁴⁸ a elektrickej energii,
- hladom postihnuté tisíce ľudí,

⁴⁷ Formulácia cieľov pri zavádzaní opatrení boja proti chudobe

⁴⁸ Iba 46 % populácie má prístup ku kvalitnej pitnej vode. Vládne veľký nepomer medzi mestskými oblasťami (84 %) a vidieckymi (29 % - 34 %; pričom v roku 2004 to bolo iba 12 %). Nedostatočný prístup k pitnej vode spôsobuje šírenie epidémií ako cholera, dyzentéria, typhoid. Vidiecke oblasti dostávajú zväčša pitnú vodu od súkromných spoločností a náboženských kongregácií.

- naďalej stúpajúce šírenie HIV/AIDS,
- pretrvávajúca neistota daná ozbrojenými konfliktami hlavne vo východnej časti krajiny,
- žiadna alebo katastrofálna infraštruktúra (s výnimkou väčších miest),
- nezamestnanosť.

Ekonomický rast zaostáva za potenciálom z dôvodu makroekonomickej nestability, silného politického napätia, problémom s inštitucionálnym rámcom a podnikateľským prostredím. Podľa správy Doing business z roku 2007 sa DRC umiestnila posledná ako najnevhodnejšie miesto na podnikanie. Takisto podľa správy Transparency International z roku 2007 sa DRC umiestnila na 168. mieste zo 180 krajín na základe miery korupcie. Aby mohol podnikateľský sektor začať expandovať, je nutné odstrániť alebo aspoň znížiť podiel korupcie a inštalovať výkonný spôsob riadenia⁴⁹. Už desaťročia jednotlivci a firmy pôsobiace v štátnom sektore operujú s vysokými nákladmi a ľubovoľne si prispôbujú právny rámec. V rámci odstraňovania korupcie Joseph Kabila v septembri 2009 zaviedol program s názvom „nulová tolerancia“ proti praniu špinavých peňazí a zneužívaniu verejných prostriedkov.

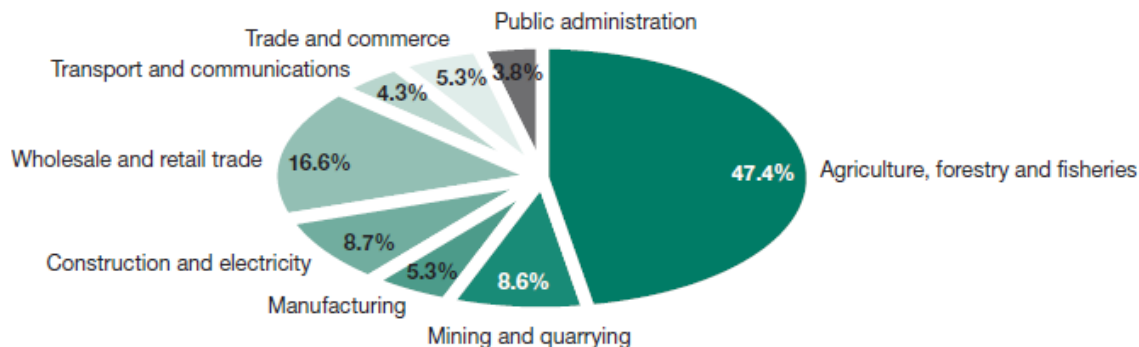
I DRC bolo výrazne negatívne ovplyvnené globálnou finančnou krízou vzhľadom na závislosť na vývoze prírodných zdrojov. Znížený dopyt a nižšie ceny viedli k výraznému útlmu v ťažobnom priemysle, ktorý je hlavným motorom ekonomického rastu a dôležitým tvorcom pracovných miest. Príkladom je i pokles v ekonomickom raste, ktorý predpokladal IMF na rok 2009 na 10 %, no v skutočnosti dosiahol iba 2,7 %. Rezervy klesli na najnižšiu úroveň za posledných 5 rokov a konžský frank oslabil o 27 % v roku 2008. Takisto pokračujúci konflikt na východe má vplyv na zvyšovanie fiškálnych výdajov. IMF, Svetová banka, Africká rozvojová banka, či EU poskytnú DRC finančnú pomoc hlavne na zabezpečenie základných služieb obyvateľstvu, ale i na zvýšenie rezerv.

⁴⁹ Good corporate governance

4.2.1 Hospodárstvo DRC

Hlavným sektorom je poľnohospodárstvo, na ktorom je závislých až 70 % obyvateľstva. Poľnohospodárstvo je hlavnou aktivitou, ktorá predstavuje 47,4 % HDP⁵⁰. Hlavnými pestovanými plodinami sú káva, palmový olej, kaučuk, cukor, čaj, kakao, maniok, banány, arašidy a ryža. Poľnohospodárska produkcia je limitovaná a pokrýva zväčša iba potreby Konžanov. Poľnohospodárstvo má významný potenciál vo veľkofarmárení, ale pretrvávajúci konflikt v krajine mu bráni v opätovnom oživení. Tomuto sektoru i naďalej dominujú malé podniky, ktoré však majú problémy s dopravnou infraštruktúrou, ktorá je v zlom stave, a nedostatkom bankových úverov.(vid' Graf č. 7)

Graf č. 7: Podiel sektorov na HDP za rok 2006

zdroj dát: African Economic Outlook. *The Democratic republic of Congo*. [online]. [cit. 2010-27-4].

<http://www.oecd.org/dataoecd/13/39/40577125.pdf>

Nerastné bohatstvo DRC tvorí veľké množstvo vývozov. DRC vlastní širokú škálu nerastných surovín – meď, zlato, kobalt, koltan, cín, diamanty a zinok. Ťažobný priemysel má vzostupnú tendenciu i napriek poklesu produkcie priemyslu s diamantmi v dôsledku dočasného spomalenia činnosti spoločnosti MIBA z dôvodu finančných a technických problémov⁵¹. Dôvodom rastu ťažobného priemyslu je zvýšený dopyt po iných než železných kovoch (kobalt, meď, zinok) vo svete a následný cenový vzostup. Ťažba mede a kobaltu je ovládaná spoločnosťou Gecamines, ktorá je štátnym podnikom. Jej činnosť bola a je negatívne ovplyvňovaná korupciou, občianskymi nepokojmi a nedostatkom investícií. Podiel ťažby ropy klesol, i keď svetové ceny ropy stúpili. Pokles zapríčinilo dočasné uzavretie vrtov a štrajky zamestnancov.

⁵⁰ African Economic Outlook. *The Democratic republic of Congo*. 2006 [online]. [cit. 2010-27-4].

<http://www.oecd.org/dataoecd/13/39/40577125.pdf>

⁵¹ MIBA je La Societe Miniere de Bakwanga. 80% vlastní štát a zvyšok súkromník Sibek

Ďalší pokles zaznamenal dôležitý vodárenský sektor a produkcia elektrickej energie kvôli zastaranej technike. Slabý výkon zavinili veľké náklady v iných sektoroch ako i negatívny vplyv na podmienky domácnosti.

I v spracovateľskom priemysle zastaraná technika spôsobila pokles kvôli obmedzeným možnostiam využitia nových technológií a nedostatku konkurencieschopnosti so zahraničnými produktmi.

Nárast nastal v sektore dopravy a komunikácii (v posledných rokoch o 67 %), kde dopyt po mobilných telefónoch dosiahol hranicu 5 miliónov.

4.2.2 Priame zahraničné investície v Demokratickej republike Kongo

Tak ako i v mnohých ďalších krajinách Subsaharskej Afriky priame zahraničné investície smerujú do ťažobného priemyslu. V roku 2007 dosiahli FDI 576 miliónov USD v porovnaní so 405 miliónmi USD v roku 2005. S ohľadom na trendy na medzinárodných trhoch bude dopyt po nerastných surovinách stúpať a takisto i investície zo strany Číny. DRC podnikla niekoľko krokov v snahe prilákať zahraničných investorov a vytvoriť podmienky pre spravodlivé a transparentné zaobchádzanie so súkromnými podnikateľmi a firmami. Za posledné roky pozmenila a vytvorila investičný kódex a kódex pre ťažobný priemysel ako i nové obchodné súdy.

4.2.3 Zahraničný obchod Demokratickej republiky Kongo

Exporty za rok 2008 sa odhadujú na 3,787 miliárd amerických dolárov, čo je približne tretina HDP. Jednalo sa hlavne o produkty ako diamanty, kobalt, meď a ropa. Čo sa týka importu ten dosiahol hodnotu 5,254 miliárd dolárov a tvoril ho spotrebný tovar. Najväčšími obchodnými partnermi sú Južná Afrika, USA, Japonsko, Čína a EU.

4.3 Ekonomické výzvy do budúcnosti^{52 53}

Výzvy na zvýšenie ekonomického rastu a rozvoja sú pre obidve krajiny rovnaké, i keď vyspelosť DRC nie je dostačujúca pre ich skoré realizovanie. Sú nimi:

- diverzifikácia produkcie a exportu,
- privatizácia a
- vzdelávanie.

4.3.1 Diverzifikácia

Medzi hlavné výzvy súčasnosti patrí jednoznačne diverzifikácia produkcie a exportu, keďže veľkú časť HDP tvorí ťažobný priemysel (v Botswane viac než jednu tretinu).

Botswana už v tejto oblasti podniká konkrétne kroky. V snahe znížiť závislosť na ťažbe nerastných surovín, hlavne diamantov, boli v Botswane vytvorené Local Enterprise Authorities na podporu vzniku a rastu malých, stredných a mikro podnikov. Ďalej bola vyvinutá snaha podporiť značky netradičných odvetví produkcie odevov, textilu, obkladov. Botswana sa pokúsila zvýšiť pridanú hodnotu v diamantovom sektore a to spomínaným vytvorením DTC v Gaborone.

⁵² African Economic Outlook. *Democratic republic of Congo*. [online]. [cit. 2010-19-4]. <http://www.oecd.org/dataoecd/13/39/40577125.pdf> číselné údaje sú v tejto kapitole čerpané z výročnej správy pokiaľ nie je uvedené inak

⁵³ African Economic Outlook. *Botswana*. [online]. [cit. 2010-19-4]. <http://www.oecd.org/dataoecd/14/36/40573959.pdf> číselné údaje sú v tejto kapitole čerpané z výročnej správy pokiaľ nie je uvedené inak

4.3.2 Privatizácia

Botswana

Vláda ma vedúce postavenie v ekonomickom a sociálnom rozvoji. Štátny sektor zaznamenal tvorbu kapitálu 9,1 % HDP pričom podiel na celkovej spotrebe je 22,2 %. Vláda by sa mala pretransformovať z kľúčového účastníka na prvok, ktorý bude rozvoj umožňovať. Prvým krokom ku zmene je privatizácia. Z tohto dôvodu bola vytvorená PEEPA (*Public Enterprise Evaluation and Privatization Agency*). Jej hlavnou úlohou je dohľad na implementáciu stratégie privatizácie štátneho sektoru. Najdôležitejšími kandidátmi na privatizáciu sú aerolínie Air Botswana, ďalej Botswana Telecommunication Corporation, Botswana Post, Botswana Building Society a Botswana Agricultural Marketing Board. Problém k učeniu základných krokov je nedostatok právomoci PEEPA. Verejným inštitúciám to umožňuje ignorovať jej výzvy. Ďalším nedostatkom je chýbajúci právny rámec na ochranu spotrebiteľov pred monopolistickými tendenciami niektorých firiem.

Demokratická republika Kongo

V druhej polovici roku 2007, vláda DRC predložila 4 návrhy právnej úpravy týkajúce sa:

- transformácie verejných podnikov,
- zníženia zapojenia štátu,
- organizácie a manažmentu štátneho portfólia a
- všeobecného plánu aplikovateľného na verejné podniky.

V skratke sa jedná o ústup štátu z podnikateľského sektoru, liberalizáciu určitých sektorov zrušením monopolov, privatizáciu podnikov so záporným ekonomickým a finančným výnosom a reštrukturalizáciu podnikov, ktoré nemajú zdroje na nutné investície. Zrušenie štátnych monopolov, oprava infraštruktúry, rozvoj dopravného systému a ústup štátu z verejných spoločností je prioritou. Zlepšenie podnikateľského prostredia ostáva hlavnou výzvou pri oživovaní ekonomickej aktivity v DRC. Avšak základom je zabezpečenie mieru a bezpečnosti.

4.3.3 Vzdelanie

Motto: „2 najpodstatnejšie faktory rastu a vývoja sú vzdelávanie a dobrý líder.“⁵⁴

Botswana

V oblasti vzdelania je Botswana ovplyvnená minulosťou. Po dekolonizácii bolo v krajine iba zopár vzdelávacích inštitúcií a nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. V roku 1966 boli v krajine iba 3 stredné školy. V roku 1999 ich už bolo približne 300⁵⁵. Botswana tak musela podniknúť veľké investície do vzdelávania. Veľký hospodársky rast však vyžadoval viacej pracovnej sily s kvalifikáciou a tak Botswana učinila ďalšie kroky. V dôsledku toho bol vytvorený *Strucutured work-based learning* systém. Bol to odborný zaškolovací systém výuky založený na požiadavkách pracovného miesta. Používa pracovné miesto ako výukový kontext. To znamená, že práve reálny priemysel podmieňuje, čo študent potrebuje vedieť, aby sa uplatnil na pracovnom trhu a bol schopný pracovať v určitej oblasti. Pre podporu zapojenia súkromného sektoru do tohto systému umožňuje vláda súkromným podnikateľom dvojnásobné odpočítanie dane, čo predstavuje odpočítanie 200 % nákladov vynaložených na školenie jedného študenta. Botswana pokročila v hodnotení gramotnosti zo 69 % gramotných dospelých osôb v roku 1993 na 83,3 % v roku 2008. Pomer zápisov chlapcov a dievčat do škôl je na rovnakej úrovni. Botswana je jedným z mála afrických štátov s povinnou školskou dochádzkou a naďalej pokračuje v rozvoji kvality vzdelávania.

Demokratická republika Kongo

Nerozvinutosť DRC pramení i z neefektívneho manažmentu ľudského kapitálu. Situácia je spôsobená slabou organizáciou vzdelávacieho systému, ktorá neadresuje socioekonomické potreby a problémy. Vláda nedostatočne podporuje a financuje

⁵⁴ Podľa ministra školstva J. D. Nkate, ambasáda Botswany. [online]. [cit. 2010-29-4].

<http://www.botswanaembassy.org/index.php?page=government>

⁵⁵ Ambasáda Botswany. [online]. [cit. 2010-29-4].

<http://www.botswanaembassy.org/index.php?page=botswana-at-a-glance>

vzdelávanie. Výdaje na školstvo poklesli z 30 % celkového rozpočtu v roku 1960 na 2 % v roku 2004. Toto číslo reprezentuje iba mzdy pedagógov. Panuje tu nezhoda medzi počtom kvalifikovanej pracovnej sily a dopytom po kvalifikácii na pracovnom trhu. Vzdelávací sektor je slabo zorganizovaný a chýba mu strategická vízia a konzistentná štruktúra pri zavádzaní programov.

DRC sa potýka i s nedostatočným počtom TVET⁵⁶, ktoré predstavujú iba 10 % celkového počtu vzdelávacích zariadení. Situácia odráža nízke investície vlády do rekonštrukcie školstva, ktoré majú negatívny vplyv na kapacitu možných zápisov žiakov do základných, stredných a učňovských škôl.

Kvalita výuky sa výrazne zhoršila. Podstatnými faktormi sú:

- vysoký počet žiakov,
- nedostatok motivácie zo strany zamestnancov/učiteľov,
- nedostatočná kvalifikácia zamestnancov/učiteľov
- neaktuálnosť výuky vo vzťahu k meniacim sa požiadavkám trhu.

Pretože neexistuje povinnosť odchodu do dôchodku, učitelia v seniorskom veku ostávajú na svojich pracovných miestach a ďalej uplatňujú zastaranú, zvykovú a skôr teoretickú výuku a ignorujú technický pokrok. Takisto i študijný plán je neaktuálny. Školské pomôcky a učebnice sú neaktuálne a v zlom stave.

Ďalej je negatívna i slabá väzba medzi vzdelávacími inštitúciami a firmami – potenciálnymi zamestnávateľmi.

⁵⁶ Škola učňovského typu

5. Záver

Táto práca poskytuje pohľad na situáciu v Botswane a Demokratickej republike Kongo od doby dekolonizácie v 60. rokoch. Obidve krajiny začínali na rovnakej úrovni, no Botswane sa po 44 rokoch samostatnosti podarilo vo všetkých smeroch predčiť DRC a i mnoho ďalších krajín Subsaharskej Afriky.

Dekolonizácia bola pre Botswanu príležitosťou k jej rastu. Naopak DRC po dobu svojej nezávislosti prechádzala obdobiami diktátorstva prezidenta Mobutu cez dezintegráciu krajiny až po krvavý konflikt medzi rokmi 1998 až 2003, ktoré krajinu zruinovali. Momentálna situácia sa však javí ako relatívne pokojná i keď s pretrvávajúcimi nepokojmi na miestach s výskytom nerastných surovín.

Odhliadnuc od týchto pretrvávajúcich nepokojov a konfliktov v krajine má DRC potenciál nasledovať úspech Botswany. V prvom rade je dôležité postupovať rovnako vo vytvorení tzv. „Good governance“ a dobre fungujúceho inštitucionálneho zázemia. Dobrý manažment prerozdeľovania štátnych príjmov z ťažby, exportov a ostatných sektorov je nevyhnutný. Štát je potom schopný zabezpečiť základné sociálne služby ako vzdelávanie či zdravotnú starostlivosť. Investíciami do infraštruktúry a verejného sektora sa vytvára stabilné prostredie pre podnikanie a zahraničných investorov. Botswane sa to podarilo reformami ihneď po utvorení samostatného štátu. Implementáciou legislatívy, ktorá podporila stabilné politické zázemie, a vytvorením národných rozvojových plánov, ktoré podmieňovali kroky vlády, sa zavádzali iba opatrenia ekonomicky realizovateľné a výhodné pre spoločnosť.

Keďže sú obidve krajiny bohaté na nerastné suroviny, museli čeliť tzv. prekliatiu nerastných zdrojov. Botswana sa tomu prostredníctvom racionálneho prístupu vlády vyhla. Vzniknutím spoločnosti Debswana s 50% podielom štátu tak zodpovedne ovláda väčšinu nerastného bohatstva. V DRC však spor o moc nad zdrojmi spôsobil dlhodobý konflikt, ktorý krajinu zničil fyzicky a ekonomicky. Životná úroveň väčšiny obyvateľstva tak klesla pod hranicu chudoby. Konžania museli čeliť a naďalej i čelia zločinom proti ľudskosti páchaných rebelmi pôsobiacich na miestach ťažby.

Šíreniu HIV/AIDS v Subsaharskej Afrike sa ani Botswana ani DRC nevyhli. Starostlivosť o nakazených zaťažuje zdravotný a sociálny systém, čo následne spomaľuje ekonomický rast. V dnešnej dobe sa zdá, že Botswana to najhoršie prekonala a počet

nakazených už narastať nebude. DRC nepodnikla dostatočné opatrenia v snahe zastaviť šírenie choroby a spolieha sa iba na pomoc zo zahraničia.

Situácia v oboch krajinách sa momentálne javí stabilizovaná a preto je dôležité zamerať sa na ďalšie kroky k rozvoju. Pre DRC je dôležité eliminovať konflikty spojené s nerastnými surovinami a začať ich využívať vo svoj prospech. Na druhej strane je dôležité, aby obidve krajiny diverzifikovali produkciu a export a zamerali sa na rozvoj ostatných sektorov. Počas vrcholného štádia globálnej finančnej krízy, keď dopyt po nerastných surovinách oslabil a ekonomický rast sa znížil, sa ukázalo, ako veľmi je ekonomická situácia závislá na nerastných surovinách.

Ďalšou výzvou je privatizácia štátnych podnikov, ktoré sa umelo udržujú pri živote aj napriek záporným finančným a ekonomickým výnosom.

V neposlednom rade sú dôležité investície do rozvoja vzdelanosti. V Botswane už bol zavedený 9 ročný bezplatný systém vzdelávania, no v mnohých prípadoch je nekvalitný a neaktuálny. Obidve krajiny čelia nedostatočnému množstvu učiteľov, škôl a ďalších materiálnych i ľudských zdrojov.

6. Zdroje

Ambasáda Botswany v USA. [on-line]. [cit. 2010-4-10].

<http://www.botswanaembassy.org/index.php?page=government>

Bauer, P.T. *Equality, The Third World and Economic Delusion*. 1981. Weidenfeld and Nicolson, London

BBC. *Country profile Botswana*. [online]. [cit. 2010-23-4].

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7679391.stm>

Beaulier, S. A; Subrick, R. J. *Limited Government and Economic Growth in Botswana* . 2005. s. 2.

Central Statistics Office Botswana. *External Trade Quarterly Digest 3rd quarter 2009*. [online]. [cit. 2010-26-4].

http://www.cso.gov.bw/images/stories/Trade/3rdquarter_09.pdf.pdf

Central Statistics Office Botswana. *Direction of Trade: Exports*. [online]. [cit. 2010-26-4]

http://www.cso.gov.bw/images/stories/Trade/dir_trade10.pdf

Central Statistics Office Botswana . *Exports by Principals Commodities* [online]. [cit. 2010-26-4] http://www.cso.gov.bw/images/stories/Trade/expo10_princ.pdf

CIA Factbook [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ge/os/cg.html>

Central Statistics Office Botswana. *Formal Sector Employment*. June 2009. [on-line]. [cit. 2010-4-26]. http://www.cso.gov.bw/images/stories/StatsBrief/june_stats_brief.pdf

Collier, P. *Institutions and the resource curse*. 2006. The Economic Journal. č. 116, s. 1-20

Connor, K. *Coltan: fueling the conflict in the Congo*. 2009. [online]. [cit. 2010-4-15]

<http://media.www.smithsonian.com/media/storage/paper587/news/2009/04/02/Features/Coltan.Fueling.The.Conflict.In.The.Congo-3702996.shtml>

Transparency International. *Corruption perception index (CPI)*, [online]. [cit. 2010-15-4].

http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table

DE BEERS News. [online]. [cit. 2010-23-4]. <http://www.debeersgroup.com/en/Media-centre/Press-releases/2008/De-Beers-opens-worlds-most-sophisticated-diamond-sorting-facility>

- DE BEERS. *Report to society 2008*. [online]. [cit. 2010-23-4].
http://www.debeersgroup.com/ImageVault/Images/id_1847/ImageVaultHandler.aspx
- Fletcher, P. *Congo war – driven crisis kills 45 000 a month: study*. Reuters. 22. 1. 2008 [online]. [cit. 2010-4-15]. <http://www.reuters.com/article/idUSL2280201220080122>
- Global Campaign for Education 2004. [online]. [cit. 2010-23-4]. [*Learning to Survive: How education for all would save millions of young people from HIV/AIDS*](#)
- Good, K. *Diamonds, Dispossession and Democracy in Botswana*. African issues. 2008. ISBN 978-1-84701-312-5. s. 9
- Independent electoral commission [on-line]. [cit. 2010-4-10].
<http://www.iec.gov.bw/elections/race.php>
- Jefferis, K. 1998, *Botswana and Diamond Dependent Development*, v W. Edge a M.H.Lekorwe. Botswana: Politics and Society, Pretoria
- Medzinárodný menový fond. *HIV/AIDS: The Impact on the Social Fabric and the Economy*. [online]. [cit. 2010-23-4].
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/AIDS/eng/chapter2.pdf>
- Nest, Michael Wallace. *The Democratic Republic of Congo: economic dimensions of war and peace*. 2006. Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Nzongola-Ntalaja, G. *The Congo from Leopold To Kabila*. ZED Books. ISBN 9781-84277- 062- 8
- OECD. African Economic Outlook. *The Democratic republic of Congo*. [online]. [cit. 2010-27-4]. <http://www.oecd.org/dataoecd/13/39/40577125.pdf>
<http://www.oecd.org/dataoecd/14/36/40573959.pdf>
- OECD. *African Economic Outlook 2008. Botswana*. [on-line]. [cit. 2010-4-13].
<http://www.oecd.org/dataoecd/14/36/40573959.pdf>
- Organizácia Virus Free Generation [online]. [cit. 2010-23-3].
<http://www.virusfreeneration.eu/cz/page.php?id=31>
- Renner, M. *The Anatomy of Resource Wars 2002*. World Watch Institute. [online]. [cit. 2010-4-15] <http://www.worldwatch.org/system/files/EWP162.pdf>
- Robinson, S. *The deadliest war in the world*. 28. 5. 2006 [online]. [cit. 2010-4-15].
<http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1198921-1,00.html>
- Tomeš J., Festa D., Novotný J. a kol.. *Konflikt světů a svět konfliktů*. 2007. P3K. Praha.
- UNAIDS [online]. [cit. 2010-23-3]. <http://www.unaids.org/en/default.asp>
- U.S. Department of State. *Botswana*. [on-line]. [cit. 2010-4-10].
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/1830.htm>.

U.S. Department of State. *Democratic Republic of Congo*. [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://www.state.gov/p/af/ci/cg/>

World Bank [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/country/botswana>

World Bank. [on-line]. [cit. 2010-4-10]. <http://data.worldbank.org/topic/economic-policy-and-external-debt>

World Bank Group. *World development indicators*. [online]. [cit. 2010-23-3]. <http://ddp-ext.worldbank.org/ext/DDPQQ/showReport.do?method=showReport>

World Bank. 2004. *African Development indicators*. Washington, DC. s. 310

World Bank [online]. [cit. 2010-15-4]. <http://blogs.worldbank.org/governance/building-good-governance-from-local-traditions-botswana-s-former-president-on-diamonds-and-the-fight>